

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

První a druhý život Terezie z Lisieux
The first and second life of Terezie from Lisieux

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThDr. Jaroslav Hrdlička

Autor: Zdeňka Chaloupková

Praha 2018

Poděkování

Ráda bych poděkovala za vedení, rady a připomínky k mé bakalářské práci ThDr. Jaroslavu Hrdličkovi a za konzultaci k spirituální části této práce prof. Dr. Josefu Dolistovi, Th.D., Ph.D. Poděkování patří též mé rodině, která mě po celou dobu studia podporovala. Za duchovní podporu bych ráda poděkovala i rodině Kavalcových ze Slaného.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „První a druhý život Terezie z Lisieux“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Zdeňka Chaloupková

Anotace

Bakalářská práce "První a druhý život Terezie z Lisieux" si v první části klade za cíl seznámit čtenáře se životem této karmelitky a uvést jej do souvislostí s historickými událostmi ve Francii a situací v římskokatolické církvi v 19. století. Podrobněji se věnuje řádu karmelitánů a jejich mystice. Zabývá se i Tereziinou sociální snahou pomoci bližním. Ve druhé části se pak věnuje literárnímu a teologickému odkazu Terezie z Lisieux, který nalzáme jak v jejích rukopisech, básních a divadelních hrách, tak i v její spiritualitě.

Annotation

The bachelor thesis "The First and Second Life of Terezie from Lisieux" aims in the first part to introduce the reader to the life of this Carmelite and to relate it to the historical events in France and the situation in the Roman Catholic Church in the 19th century. In more detail, it deals with the Order of Carmelites and their mysticism. It also deals with Terezin's social effort to help neighbors. In the second part, it is dedicated to the literary and theological link of Terezie of Lisieux, which we find in her manuscripts, poems and plays, as well as in her spirituality.

Klíčová slova

Terezie z Lisieux, dějiny, katolický, karmel, spiritualita

Keywords

Terezie of Lisieux, history, Catholic, Carmel, spirituality

1	Úvod	7
2	Hodnocení událostí 19. století ve Francii	9
3	Situace v římskokatolické církvi ve Francii v 19. století	13
4	Řád karmelitánů.....	17
4.1	Karmelitánská mystika.....	18
4.1.1	Jan od Kříže	19
4.1.2	Terezie z Avily	20
5	Životopis.....	23
5.1	Otec	23
5.2	Matka.....	23
5.3	Blahořečení	24
5.4	Terezie z Lisieux	24
5.5	Smrt matky	25
5.6	Odchod Pavlíny na Karmel a Tereziina nemoc.....	25
5.7	První svaté přijímání a biřmování	26
5.8	Odchod Marie na Karmel.....	27
5.9	Cesta a vstup Terezie na Karmel.....	27
5.10	Život Terezie na Karmelu.....	28
6	Sociální cítění Terezie z Lisieux	33
6.1	Sociální situace v 19. století ve Francii.....	33
6.2	Terezie z Lisieux	35
7	Druhý život Terezie z Lisieux	37
7.1	Kanonizace 1909-1917.....	37
7.2	Literární odkaz Terezie z Lisieux	38
7.2.1	Katolická reforma a restaurace v 19. století	38
7.2.2	Dějiny duše	42
7.2.3	Básně Terezie z Lisieux.....	42
7.2.4	Divadelní hry	43
7.3	Duchovní odkaz Terezie z Lisieux.....	44
7.3.1	Cesta dětství.....	44
7.3.2	Hloubka Tereziiny přímluvné modlitby za hříšníky a kněze	49
8	Kdo ovlivnil učení Terezie z Lisieux	51
9	Závěr.....	54

Seznam zkratek:

Př – přísloví

Iz -Izajáš

1 Kr -první královská

L – Lukáš

Mt -Matouš

1 Úvod

Za téma mé bakalářské práce jsem si zvolila „První a druhý život Terezie z Lisieux“. Zajímám se o životopisy světců a Terezii z Lisieux považuji za jednu z nejzajímavějších. Její myšlenky oslovovaly a stále oslovují věřící na celém světě. Tento její přesah do současnosti byl i důvodem, proč jsem si tuto světici vybrala jako téma své bakalářské práce. Ve své práci chci poukázat na Tereziin literární a spirituální odkaz, který úzce souvisí s jejím životem nejenom na Karmelu. Ráda bych také čtenáře seznámila s řádem Karmelitánů, který existuje dodnes, především pak s jejich mystikou Janem od Kříže a Terezií z Avily.

V první části práce jsem vycházela z odborné historické literatury, zatímco v druhé části jsem se již primárně zaměřila na zdroje zanechané Terezií z Lisieux. První seznamuje s historickými a církevními událostmi Francie a druhá je již přímo zaměřena na samotný život a odkaz Terezie. Tomu odpovídají i výše uvedené cíle mé práce.

Historická část má čtenáři pomoci správně se zorientovat ve společenských a církevních souvislostech překotného 19. století, které bylo plné nových objevů. Měnilo se společenské uspořádání, z monarchistické Francie se stala republika. Ve Francii se projevil sociální nepokoje, které vyústily v několik revolucí. S krizí se potýkala i katolická církev. Vyrovnávala se se skutečností sekularizované společnosti a uvědomila si nutnost změny.

Toto vše je nutné k tomu, aby čtenář ve druhé části práce správně pochopil odkaz, který zde Terezie zanechala pro budoucí generace.

Život celé rodiny Martinových, zvláště pak životy Tereziiných rodičů, byl těmito historickými souvislostmi ovlivněn. Přes mnohé problémy, které je potkaly, byli Louis a Zélina milujícími rodiči. Svým dcerám byli příkladem ctností křesťanského života a vždy přítomnou oporou.

Do Karmelu vstoupila Terezie ve svých patnácti letech. Zde objevila mystiku Jana od Kříže a během života na Karmelu objevila duchovní cestu dětství, která umožňuje přímou cestu do nebe. Tato duchovní myšlenka ubezpečuje věřící, že Bůh

ve své lásce nerozlišuje, zda je někdo bohatý, nebo chudý. Každá duše je pro něj jedinečná a ve svém základu má dobro. Terezie zemřela ve svých čtyřadvaceti letech.

2 Hodnocení událostí 19. století ve Francii

Devatenácté století bylo plné historických, politických i technických změn. Jednalo se o dobu, která měla zásadní vliv na budoucí uspořádání světa, způsob práce a život lidí. Společnost, která byla do té doby především zemědělská, se rychle mění díky rozvoji průmyslu a novému myšlení. Tato situace je příčinou řady politických a sociálních bouří v Evropě.

Francie, nejmocnější stát Evropy, působila navenek ekonomicky relativně úspěšně. V 2. polovině 18. století se však potácela na pokraji státního bankrotu. Kromě hospodářských problémů se přidala i nepřízeň počasí. Šlechta se díky svému způsobu života, požitkářství, zanedbávání svých povinností elity národa, izolovala od ostatní společnosti. O svůj mocenský, ale i ekonomický vliv se dělila s církví, která měla ve svém vlastnictví část půdy. Rolníci byli vázáni na půdu, kterou nemohli svévolně opustit. Výrobci tak nebyli schopni získat potřebné pracovníky do nových výroben. Proto bylo nezbytné zrušit „nevolnictví“ a tak umožnit svobodnější pohyb venkovského obyvatelstva.

Ve Francii vládl absolutistický král a společnost byla rozdělena na tři stavy. První stav tvořilo duchovenstvo a druhý šlechta, která obsáhla necelá dvě procenta obyvatel a zastávala nejvyšší funkce u dvora i v armádě. Šlechta vlastnila asi třicet procent zemědělské půdy. První a druhý stav byly privilegovány, to znamená, že neplatily daně. Ty hradil třetí stav, který tvořili všichni ostatní: buržoazie (obchodníci, rentiéři), inteligence (lékaři, právníci, učitelé), řemeslníci, dělníci a rolníci. Vlivem nákladného života privilegovaných stavů, cechovních monopolů a vnitřních cel docházelo k značným problémům a růstu nespokojenosti u většiny obyvatelstva Francie. Privilegované skupiny se obávaly, že přijdou o své výsady. Došlo k pokusu o daňovou reformu, jež navrhovala zdanit i první a druhý stav. Všeobecná nespokojenost vyústila ve Velkou francouzskou revoluci. Jejím politickým důsledkem bylo odstranění absolutismu a přenesení politických práv na lid. Byly zpřetrhány vazby mezi státní mocí a církví. Privilegia prvního a druhého stavu byla zrušena. K vytvoření nové společnosti mělo pomoci i vědecké bádání, proto byly zakládány nové vysoké školy a muzea, přispívající nejen k rozvoji, ale i k vytvoření nové společenské elity, která nebude založena na dědičném právu, ale pouze na rozumu.

Okolní státy se cítily ohroženy novými pořádky ve Francii. To vedlo k řadě válek a ve Francii také k vzestupu Napoleona Bonaparta. Doba jeho císařství umožnila, aby se výsledky revoluce ve Francii upevnily a návrat k předchozí situaci už nebyl možný.

Po definitivní Bonapartově porážce se v zemi prosadila konstituční monarchie. V roce 1815 se do Paříže vrátil Ludvík XVIII., jehož vláda se opírala o spojení s aristokracií a církví. Vzestup buržoazie za jeho vlády provázela hospodářská expanze, ale i změny sociálních struktur v zemi. V roce 1830 se král Karel X. po neúspěšných volbách pokusil omezit konstituční režim. Odpovědí lidu byla pařížská vzpoura a pád Karla X. Na jeho místo byl jako král dosazen vévoda orleánský, Ludvík Filip I.

V roce 1846 se začala projevovat ekonomická krize, která byla zhoršena i neúrodou v letech 1845-46. Revoluce v roce 1848 byla vyústěním politické a sociální nestability společnosti. Král byl svržen. V prosinci 1848 byl za prezidenta obnovené republiky zvolen Ludvík Napoleon Bonaparte. Ústava Francie mu umožňovala zastávat tuto funkci pouze čtyři roky. V letech 1849 a 1850 vláda země prováděla řadu omezujících opatření. Dne 31. května 1850 byl vydán zákon, který zásadně omezil všeobecné volební právo. Naděje, které se upínaly k volbám v roce 1852, padly. V roce 1851 uskutečnil Ludvík Napoleon Bonaparte státní převrat a Francie se stala republikou prezidentského typu, v níž byla omezena svoboda tisku a shromažďování.¹ O rok později se prezident republiky nechal prohlásit za císaře Napoleona III.

Období druhého císařství ukončila až Prusko-francouzská válka v roce 1870, po níž byla vyhlášena třetí republika. Země byla zpustošena válkou a v Paříži propuklo povstání levicově orientovaných skupin. Pařížská komuna však nebyla jednotná a v roce 1871 byla za krvavých bojů potlačena. V roce 1875 byly vydány ústavní zákony, zavádějící parlamentní režim. Během třetí republiky se značně rozšířilo i koloniální území Francie. I přes velké problémy v počátcích poskytla třetí republika vhodné prostředí pro rozvoj průmyslu, podnikání i bankovníctví.

¹ DUBY, Georges. *Dějiny Francie od počátků po současnost*. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-7184-514-0. s. 496.

Na sociální nestabilitu měl velký vliv i populační růst, k němuž v této době docházelo. „Ze 118 milionů v roce 1700 stoupl počet obyvatel Evropy na 205 milionů v roce 1800, a do roku 1913 vystoupl na 481 milionů.“²

Od konce 18. století a v první polovině století devatenáctého jsme mohli pozorovat jak hospodářskou, tak i sociální nestabilitu francouzského režimu. Od padesátých let devatenáctého století probíhal překotný hospodářský rozvoj. Rodila se nová průmyslová civilizace. Nové objevy (parní stroj, zavedení elektřiny atd.) se využívaly v průmyslu, ve kterém došlo k mohutnému nárůstu produkce a efektivity výroby.

Na sklonku devatenáctého století myšlenky socialismu působily na zrod jeho odnoží, např. sociálně demokratické, národně socialistické, křesťansko-socialistické atd. Na tomto základě také vznikaly politické strany, které pojily společné ideály. Těmto stranám se podařilo prosadit ve Francii rozšíření volebního práva a uzákonit právo na stávkou.

„Liberalismus a radikální ideologie se začaly spojovat se sekularismem, antiklerikalismem nebo ‚racionální‘ vírou ve vědu jako protikladem víry náboženské.“³ V projevech masové kultury mnozí konzervativci viděli možnost rozvrácení morálních základů tradičních společenských i církevních řádů. Bojovalo se například o romány Victora Huga. Kulturní srážky mezi náboženstvím a vědou nebyly vždy tak nesmiřitelné, jak se někdy zdá. Mnozí přední francouzští vědci nepopírali Boha, stejně tak i někteří katoličtí biskupové a kněží byli ochotni včlenit nové vědecké objevy do svého náboženského pohledu na svět. Francie v devatenáctém století byla zemí, která hledá svou novou identitu.

Nejkontroverznější vědecká teorie století byla zveřejněna v knize Charlese Darwina *O vzniku druhů přírodním výběrem* v roce 1859 v Anglii. Jednalo se o evoluční teorii. Darwin v ní spatřoval důvod k lidské pokoře, neboť člověk je v přímém vztahu se zvířaty. Mnozí popularizátoři vědy našli v Darwinových myšlenkách základ pro „sociální darwinismus,“ který vyzdvihoval přežití nejschopnějších a stal se zdůvodněním ekonomiky volné soutěže. Tzv. zákon zachování privilegovaných druhů

2 RAPPORT, Michael. *Evropa devatenáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-061-9. s. 17.

3 Opakovaný citát, s. 255.

v boji o přežití údajně vedl k zániku duševně zaostalých populací. To vedlo ke vzniku různých rasistických teorií. Přírodní výběr je podle nich důkazem toho, že druhy s větší inteligencí a silou získávají nad jinými převahu.

Darwinovu teorii podpořily také genetické objevy Řehoře Mendela. Experimentoval s několika následujícími generacemi hrachu a položil tak základy moderní genetiky tvrzením, že určité vlastnosti jsou vrozené. Genetická dědičnost přispěla k objasnění způsobů, jakými se uvádí v činnost přírodní výběr.

Zápas mezi náboženstvím a vědou chápaly široké vrstvy většinou jako protiklad náboženství a darwinismu. Lidová vydání prací Ch. Darwina či F. Nietzscheho byla některými církevními hodnostáři považována za velmi nebezpečná pro národní morálku. Další etapu tohoto zápasu vyvolali svými pracemi začátkem 20. století Sigmund Freud a Albert Einstein.⁴

Papež Pius IX. se v roce 1864 ve svém *Syllabu omylů* postavil proti vědě a pokroku, když tvrdil, že teologické otázky nemají podléhat autoritě filosofie vědy.⁵

4 RAPPORT, Michael. *Evropa devatenáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-061-9. s. 258-261

5 opakovaný citát s. 260.

3 Situace v římskokatolické církvi ve Francii v 19. století

V 17. a 18. století mělo na Evropu velký vliv baroko, směřující k poznání Boha skrze tento svět. Usilovalo o přiblížení nebe člověku. To se projevovalo i ve stavitelství, kdy se lidé v barokních chrámech měli cítit jako v nebeském Jeruzalémě. Reakcí na barokní zbožnost je osvícenství, navazující na humanismus. Na rozšiřování myšlenek osvícenství v Evropě se velkou měrou podíleli vědci, filosofové i teologové. Středem zájmu se stává člověk a jeho schopnost samostatného uvažování. Filosofem, který položil část základů osvícenství a přišel s myšlenkou, že jediné, co je nezpochybnitelné, je absolutní pochybnost, byl René Descartes (1596-1650). Descartes předpokládal existenci Boha. „V myšlenkovém procesu však zůstává myslící subjekt oním vlastním iniciátorem, který poznává skutečnost a vyrovnává se s ní.“⁶ Na Descarta navazují další filosofové, například Thomas Hobbes, John Locke či Immanuel Kant. Ti odmítají platnost křesťanské nauky, je-li v rozporu s rozumem. Proti zbožnosti staví racionalismus, logiku, individualismus a podrobují teologii kritice. Filosofické bádání novověku uvedlo do života hypotézu, že existence Boha je rozumem neprokazatelná. Dochází k stále hlubší sekularizaci společnosti a s tím se musí církve vyrovnat. Katolická církev se může buďto přidržet tradice (konzervatismus), anebo se otevřít nové době (reformismus).

Roku 1773 na nátlak evropských panovníků papež Klement XIV. zrušil Jezuitský řád (jeho část přetrvala v Prusku a Rusku). Jednotlivé katolické evropské země se chtěly vymanit vlivu barokně pojatého katolicismu.

Mezi francouzským katolickým duchovenstvem 18. století živě působí myšlenky teologických směrů, jež byly v předcházejícím století ve francouzském církevním prostředí vlivné. Jedná se o gallikanismus, prosazující nezávislost francouzské církve na Římu a zčásti i nadřazenost koncilů nad papežem. Jansenismus, který se udržel až do 18. století, reagoval na mravní úpadek francouzské společnosti. Tento teologický proud byl označován jménem biskupa Cornelia Jansena (1585-1638), který usiloval o návrat církve k přísnosti jejího raného křesťanského života.

⁶ BEINERT, Wolfgang. *Malé dějiny křesťanského myšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7195-541-2. s. 158.

Církev – vlastník velkého množství půdy – si je vědoma své ekonomické moci, o kterou nechce přijít. Jen ve Francii v té době vlastní téměř 10% půdy a vybírá i vlastní daň, tzv. desátek. Stupňující se společenské a ekonomické rozdíly mezi venkovem a městy, sociální bezpráví a otřesy vyústily ve Francii v roce 1789 ve Velkou francouzskou revoluci. Ta znamenala konec absolutistického státu se zavedením neúplné odluky katolické církve od státu. Absolutní monarchii nahradila vláda lidu a republika. Církevní majetky byly zestátněny, mnohé kláštery zrušeny. Biskupové a kněží měli být voleni lidem a přísahat věrnost nové ústavě. Francouzská církev se stala církví národní, bez hlubší vazby na Řím. „Protože větší část francouzské církve – včetně nižšího duchovenstva – se zdráhá složit přísahu na občanskou konstituci,“⁷ dochází k pronásledování kněžstva. Katolická církev za revoluce ztrácí svou světskou moc, přichází o své pozemky a kvůli popravám a deportacím i o část svého duchovenstva. Církevní kultura je nahrazena kulturou republiky. Napoleon Bonaparte k dovršení revoluce obsadil vojensky církevní stát a uvěznil církevní představitele. „Papežský stát je obnoven po napoleonských válkách na Vídeňském kongresu, který se konal v letech 1814 až 1815.“⁸ V tomto pro katolickou církev nepříznivém prostředí se vytváří nejen nové vztahy mezi státem a církví, ale i nové formy evangelizační a pastorační činnosti.⁹ Rozvíjí se misie, charita, lidová zbožnost, církevní spolky. Dochází i k upevnění a prohloubení určitých forem spirituality a k rozvoji mariánské spirituality.¹⁰

I řeholní život se rozvíjí dále. Během 19. a 20. století bylo založeno 168 mužských a 1086 ženských řeholních společenství. Soustřeďují se především na výchovu mládeže, sirotky, chudé, nemocné a misijní činnost.¹¹

Pontifikát papeže Pia IX. (1792 – 1878) se stal odrazem světla a stínů této složité doby. Vydal *Syllabus* (1864), přílohu k encyklice *Quanta cura*. Jednalo se

7 MAIER, Hans. *Revoluce a církev: k dějinám počátků křesťanské demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-50-x. s.76.

8 RYNEŠ, Václav. *Český národ a katolicismus v 18. a 19. století*. Praha: Knihář, 2014. ISBN 978-80-86292-65-6. s. 5.

9 Opakovaný citát, 6. s. 5.

10 DE FIORES, Stefano a Tullo GOFFI. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9. s. 182.

11 Opakovaný citát, s. 183.

o seznam 80 soudobých myšlenkových bludů a omylů, jež se promítaly do postavení církve ve společnosti, do morálky a výchovy. Veřejně vystupoval proti moderním politickým a filosofickým idejím, jež podle jeho papežského soudu mohly ohrožovat církev, či nebyly v souladu s jejím učením.

V červnu 1869 Pius IX. svolává první vatikánský koncil katolické církve. Účastní se ho 774 biskupů, kteří přicestovali z pěti obydlých světadílů. Hlavním bodem řešeným na koncilu byla otázka papežské neomylnosti. „V té byla spatřována záruka mravnosti a řádu.“¹² Výsledkem koncilu byly dva dokumenty. Prvním byla dogmatická konstituce o katolické víře *Dei Filius*. „Tato konstituce se zabývá pravověrností a vztahem víry a rozumu a snaží se najít cestu mezi racionalismem (absolutizace rozumu) a fideismem (absolutizace víry).“¹³ Tím druhým byla dogmatická konstituce o Kristově církvi *Pastor aeternus*. Konstituce obsahovala tyto čtyři kapitoly: „Ustanovení Petrova primátu Kristem, přetrvání primátu v církvi, podstata primátu (prakticky jurisdikční primát), věroučná neomylnost.“¹⁴ Tato dogmatická konstituce byla nakonec schválena 18. července 1870.

Na přelomu nového století je církev nucena vyrovnávat se s novým myšlenkovým proudem v teologii, a to s katolickým modernismem. Tento nový proud se pokouší od konce 19. století „přivést církev věroučně i prakticky do styku s metodami myšlení, k jejichž respektování se zatím dospělo ve všech oborech moderního lidského žití.“¹⁵ Dochází k růstu významu kritického biblického studia, ale na nové cesty se vydává i křesťanská filozofie.¹⁶ Dominujícím směrem vědy a filosofie

12 KÜNG, Hans. *Malé dějiny katolické církve*. 2. vyd.. Brno: Barrister & Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-92-3. s. 109-110.

13 LÉBLOVÁ, Marta. *Církev, sekularizace, nacionalismus: první vatikánský koncil, vznik starokatolické církve a vztah katolické církve k sekularizaci a s ní souvisejícímu nacionalismu v letech 1870-1885 v českých zemích habsburské monarchie*. Brno: L. Marek, 2009. ISBN 978-80-87127-18-6. s. 37.

14 SCHATZ, Klaus. *Všeobecné koncily: ohniska církevních dějin*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. ISBN 978-80-7325-345-5. s. 240.

15 KAŇÁK, Miloslav. *Z dějin světových zápasů o pokrok na poli náboženském*. Praha, 1961. s. 16.

16 RYNEŠ, Václav. *Český národ a katolicismus v 18. a 19. století*. Praha: Knihař, 2014. ISBN 978-80-86292-65-6. s. 46.

se stal pozitivismus, který zkoumal pouze přesně prokazatelná fakta, jež i popisoval a třídil.¹⁷ Rodila se i filosofie existencialismu nesená promyšlením lidských cest ke svobodě a odpovědnosti.¹⁸

V římskokatolické církvi dochází k tzv. modernistické krizi. „Časový rámec pro tuto krizi modernismu je vymezen posledními roky pontifikátu papeže Lva XIII. (1878-1903), resp. jeho encyklikou na téma bible *Providentissimus deus* (1893), sporem o amerikanismus a reformní katolicismus kolem roku 1900 a smrtí papeže Pia X. (1941).“¹⁹ Amerikanismem (americkým katolicismem) se nechala inspirovat i Francie. Papež Pius X. (1903-1914) na vzestup modernismu v církvi reagoval v dekretu *Lamentabili* a v encyklice *Pascendi dominigi gregis*, ve kterých se vyjadřuje negativně k otázkám katolického modernismu a odsuzuje jej jako herezi. Mnozí teologové zastávající církevní úřady byli exkomunikováni, jestliže odmítli vzdát se myšlenek modernismu.

Římskokatolická církev se musela v 18. a 19. století vypořádat s celou řadou společenských, politických, hospodářských a sociálních impulzů a změn. Důsledkem sekularizace je zvýšené nevěrectví, promítající se do všech vrstev francouzské společnosti. Církev se musí vyrovnávat s řadou ideologií, jako jsou nacionalismus, socialismus, komunismus a další. Do popředí politické diskuse se dostává otázka lidských a občanských práv. Katolická církev na tyto změny reaguje tím, že hledá cesty hlubšího porozumění novému světu a jeho problémům.

17 RYNEŠ, Václav. *Český národ a katolicismus v 18. a 19. století*. Praha: Knihař, 2014. ISBN 978-80-86292-65-6. s. 47.

18 Opakovaný citát, s. 49.

19 ARNOLD, Claus. *Malé dějiny katolického modernismu*. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-282-8. s. 25.

4 Řád karmelitánů

Mnišský řád karmelitánů byl založen okolo roku 1155 poustevníky žijícími v pohoří Karmel. Již ve starověkém Izraeli byl Karmel považován za posvátný a je spojován s proroky Starého zákona Elijášem a Elíšou. Při Elijášově zápase na hoře Karmel s proroky boha Baala a bohyně Aštarte obnovil prorok pobořený Hospodinův oltář. Církevní otcové Jan Zlatoústý, sv. Basil, sv. Řehoř Naziánský a sv. Jeroným považovali tyto dva proroky za vzory náboženské dokonalosti a patrony poustevníků a mnichů.²⁰ Na Elijáše a Elíšu navazovali i zakladatelé řádu. Jejich první chrám na Karmelu byl zasvěcen P. Marii, kterou od počátku horlivě uctívali. Pravidla řád obdržel roku 1208 od patriarchy Alberta Jeruzalémského. Ke schválení řádu papežem Honoriem III. došlo roku 1226. Ludvík IX. Francouzský (1214-1270), francouzský král, navštívil v roce 1254 Karmel a šest francouzských poustevníků přivedl do Charentonu poblíž Paříže, kde jim dal klášter.²¹

Z důvodu útlaku Saraceny se karmelští řeholníci rozhodli opustit roku 1238 Svatou zemi a usadili se na Kypru a Sicílii. Za generála P. Šimona Stocka se řád rozšířil i do Skotska, Irska, Francie a do střední Evropy. Roku 1247 připojil papež Inocenc IV. karmelitány k medikantským (žebravým) řádům a povolil jim, na žádost generála řádu Stocka, zmírnění jejich řehole. S odchodem z Karmelu se tedy řád odvrací od poustevnického způsobu života a po způsobu žebravých řádů se věnuje apoštolskému poslání. Stále více se otevírá studiu, vyučuje na univerzitách, věnuje se výchově, hlásání evangelia a pomoci potřebným.

Od 13. století řád doprovázeli i neřeholníci, kteří se nazývali „mantellati“ a nosili bílý plášť. K oficiálnímu připojení ženské větve laiček k řádu však došlo až roku 1452, za papeže Mikuláše V. vydáním buly *Cum Nulla*. Bulou *Dum Attenta* vydanou Sixtem IV. roku 1447 pak také bylo potvrzeno přiřazení terciářů a terciárek k řádu.

20 ZIMMERMAN, Benedict. (1908). *The Carmelite Order* [online]. In *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. Retrieved May 8, 2018 from New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/03354a.htm>

21 Opakovaný citát.

Mezi léty 1378-1428 došlo úpadku a k rozdělení řádu na dvě skupiny, které byly řízeny svými generály. Po opětovném sjednocení karmelitánů povolil roku 1431 papež Eugen IV. zmírnění řehole, čímž ale došlo k opětovnému rozdělení na observanty (zachovávali původní přísnou řeholi) a konventuály (žili podle volnější řehole). Mezi observanty patřil i generál řádu P. Jan Soreth, který zavedl v řádu roucho kaštanové barvy. V započaté reformaci řádu pokračovala sv. Terezie z Avily (1515-1582), zakladatelka kláštera bosých karmelitánek, která se ve spolupráci s Janem od Kříže snažila navrátit řád k původnímu asketismu. Reforma řádu pronikla také do Itálie, Francie, Belgie a Německa. K této reformaci se připojilo 17 ženských a 15 mužských klášterů a její účastníci se začali nazývat bosí karmelitáni. V roce 1593 pak papež Klement VIII. schválil oddělení bosých karmelitánů od konventuálů (tzv. obutých karmelitánů) žijících podle řehole, již schválil papež Eugen IV.²² Život na Karmelu je naplněn modlitbou a apoštolátem.

4.1 Karmelitánská mystika

Původní myšlenkou řádu je poustevnická spiritualita, spojující Karmel se starozákonním prorokem Eliášem. Je uskutečňována modlitbou, kterou lze připodobnit k plameni. Pomocí askeze je dosahováno kontemplativní modlitby, skrze kterou dojde k propojení s Bohem ve vidění světla. „Mnich je stravován láskou k Bohu a jeho věčné světlo neustále hoří před tváří Boží.“²³ Toto světlo je určené ke sdílení duším celého světa. Zalíbení v samotě, již mniši vyhledávali, se dá přirovnat k životu na poušti. K přerušení a k zmírnění této mystiky dochází příchodem karmelitánů do Evropy a jeho připojením k medikantským řádům. Za obnovitele původní karmelitánské mystiky lze považovat Terezii z Avily a Jana od Kříže.

²² *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1890. s. 1086-1087.

²³ DAVY, Marie-Madeleine, *Encyklopedie mystiky*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-373-5. s. 172.

4.1.1 Jan od Kříže

Svatý Jan od Kříže, vlastním jménem Juan de Yepes, se narodil roku 1542 ve Fontiveros. V roce 1559 začal studovat humanitní vědy na jezuitské koleji. Do karmelitánského kláštera v Medině vstoupil v roce 1563.²⁴ Poté studoval v Salamance na univerzitě teologii a filosofii (1564-1568). V této době procházel hlubokou krizí, která byla vyústěním jeho nezralosti, ale začínal se i rozcházet se způsobem života řádu, jenž se neslučoval s jeho ideály. „Až do svého kněžského svěcení chápal mystiku jako synovský vztah k Bohu, do jehož náruče toužil dospět, přičemž roli svého ‚já‘ omezil na naprostou poslušnost v kompletaci a pokání.“²⁵ Roku 1567 byl vysvěcen na kněze a o rok později (1568) se setkal s Terezií od Ježíše, která ovlivnila celý jeho další život. Na žádost Terezie z Avily se začal podílet na reformě karmelitánského řádu. Zakládal nové reformované kláštery ve Španělsku a v okolních zemích. V Mancera de Abajo vedl noviciát. Zde se setkal s Annou od Ježíše, vlastním jménem Annou de Lobera y Torrés, se kterou ho po zbytek života pojilo hluboké přátelství. Napsal pro ni *Duchovní píseň*. V letech 1571-1572 byl rektorem v Alcalá de Henares. Stavěl se proti přílišné askezi a umrtvování. Od roku 1572 byl zpovědníkem bosých karmelitek v klášteře Vtělení v Avive, kde působila jako převorka Terezie od Ježíše. V roce 1577 čelil řeholnímu soudu a byl odsouzen jako buřič. Byl převlečen do oděvu obutých karmelitánů, bičován před zraky bratří a lživě informován o postupu reformy. Jan toto období utrpení popisuje jako bolestnou duchovní očistu. I přes své utrpení napsal ve vězení své nejkrásnější básně: romanci o Nejsvětější Trojici, první část *Duchovní písně a Živý plamen lásky*. V srpnu 1578 se mu podařilo z vězení uprchnout. Již v roce 1579 byl jmenován rektorem univerzitní koleje Naší milé Paní Karmelské, která vznikla u kláštera v Baeze. V roce 1580 se bosí karmelitáni definitivně odpojili od původní řehole. Jan od Kříže byl postupně převorem v klášterech v Granadě a Segovii a zemřel 14. prosince 1591.

24 BENKER, Fr. Günter. *Učitel víry: Sv. Jan od Kříže: Sborník ke 400. výročí smrti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1991. ISBN 8085527014. s. 26.

25 SICARI, Antonio Maria. *Poselství Jana od Kříže*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. ISBN 978-80-7195-677-8. s. 77.

Jan od Kříže působil jako teolog, duchovní učitel, humanista i básník. Jeho život byl naplněn láskou a starostí o duše hledající Boha. Obrací se k nim, aby jim ukázal cestu, kterou se ubíral on sám. Člověk podle něj nemůže Boha poznat, neboť ten je zcela transcendentní. Jediné, co o něm můžeme říci, je „to, co Bůh není“ (negativní přístup). Jan od Kříže je přesvědčen, že „Bůh přebývá a působí v duši každého, i v duši největšího hříšníka na světě, jako její základ“ (*Výstup*, II. kniha, 2, 3). „Mezi člověkem a Bohem existuje přirozené, nezničitelné spojení, které je vždy dáno a bez něhož by člověk vůbec nemohl žít.“²⁶ Přítomnost Boha zde na zemi je zachytitelná jen láskou duše oproštěné od svého já, a to tehdy, když toto prázdné místo zaujme Bůh. „Duchovní zápas, který se odehrává v duši, pohlcuje smyslového člověka a rozvíjí božské ctnosti, které v dokonalosti bojují proti lidským myšlenkám, pocitům a vůli.“²⁷ Jde o proces temné noci, výstupu na horu Karmel, kdy jedinou oporou je víra, která osvětluje prázdnotu duše, jež může být následně naplněna poznáním milosrdenství a lásky Boží. Teprve takto proměněná duše je schopna napojení na Ducha svatého a kontempace. „Dochází k ‚zbožštění‘ duše, která se navrácí k triumfu stvoření před pádem.“²⁸

4.1.2 Terezie z Avily

Terezie z Avily, vlastním jménem Teresa de Cepeda y Ahumada se narodila 28. března 1515. Její rodina měla židovské kořeny, Tereziin otec Don Alonso Sánchez de Cepeda se ale již narodil jako katolík. V roce 1535 Terezie utekla z otcova domu, aby mohla vstoupit do karmelitánského kláštera Vtělení v Avive. Druhého listopadu 1536 pak oblékla řeholní hábit. „Novicka si ponechala své jméno. ... Byla to tedy pro spolusestry dál ‚Teresa de Ahumada‘.“²⁹ V klášteře ale brzy onemocněla. K úplnému

26 BENKER, Fr. Günter. *Učitel víry: Sv. Jan od Kříže: Sborník ke 400. výročí smrti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1991. ISBN 8085527014. s. 29.

27 DAVY, Marie-Madeleine, *Encyklopedie mystiky*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-373-5. s. 176-177.

28 Opakovaný citát, s. 178.

29 AUCLAIR, Marcelle. *Boží tulačka: životopis Terezie z Avily*. Vydání druhé, upravené. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7195-839-0. s. 51.

uzdravení došlo až po třech letech. Během svého řeholního života Terezie z Avily prošla hlubokými duchovními krizemi, při kterých dosáhla radikálního obrácení a zklidnění celého svého bytí.³⁰ Dosavadní životní zkušenosti ji vedly k myšlence reformovat karmelitánské kláštery, jež nedodržovaly ani zmírněná pravidla povolena papežem Eugenem IV. roku 1431. Dvacátého čtvrtého srpna 1562 otevřela Terezie z Avily první reformovaný klášter sv. Josefa, kde měly sestry žít podle původní řehole řádu. Od roku 1568 spolupracovala s Janem od Kříže na reformaci a zakládání dalších klášterů. Mezi léty 1571-1574 byla Terezie převorkou již reformovaného kláštera Vtělení. Generální řádová kapitula v Piacenze roku 1575 zakázala Terezii zakládat nové reformované karmelitánské kláštery. Za své útočiště si v této nepřející době zvolila klášter v Toleadě. Pronásledování bosých karmelitánů nereformovanou částí řádu pokračovalo až do roku 1579, kdy zasáhl španělský král Filip II. Papežský nuncius Sega musel krále poslechnout. Brevem z 1. dubna 1579 vyvázal reformovaný Karmel z poslušnosti vůči prelátům a podřídil je pravomoci P. Angela de Salazara.³¹ Terezie již ale značně nemocná pokračovala v zakládání dalších klášterů. Čtvrtého října 1582 v klášteře Zvěstování Panny Marie v Albě de Tormes Terezie z Avily zemřela.

„Terezie z Avily svou mystikou a nevyčerpatelnou křesťanskou láskou nejen obnovila karmelitánský řád, ale do značné míry určila ducha a spiritualitu ve Španělsku a Francii v 17. století.“³²

Její mystickou cestou je modlitba, která jediná nám umožňuje přiblížit se k Bohu. Popisuje pět stupňů modlitby:

- *rozjímavá modlitba*, jde o první duchovní úvahy duše,
- *pokojná modlitba*, duše prožívá setkání s nadpřirozenem, které nalézá uvnitř sebe,

30 SICARI, Antonio Maria. *Poselství Jana od Kříže*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. ISBN 978-80-7195-677-8. s. 77.

31 AUCLAIR, Marcelle. *Boží tulačka: životopis Terezie z Avily*. Vydání druhé, upravené. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7195-839-0. s. 336.

32 FRANZEN, August, Roland FRÖHLICH a Bedřich SMĚKAL. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-082-3. s. 239.

- „*modlitba spánku duševních mohutností* je stav, kdy jsou všechny mohutnosti duše v klidu, vášně nejsou zcela vymýceny, ale jsou pozastaveny, aniž si člověk, celý tíhnoucí k Bohu, uvědomuje, odkud toto pozastavení pochází,“³³
- *modlitba spojení s Bohem*, kdy je duše předchozími stupni modliteb očištěná, a tudíž je schopna přijímat Boží milost a lásku,
- *mystická modlitba neboli modlitba dokonalé lásky*³⁴, kdy dochází k trvalému spojení s Bohem, k extázi, ke kontemplaci. K dosažení této vrcholné modlitby je zapotřebí příprav, skládajících se z postupného očišťování duše, ke kterému slouží první čtyři stupně modliteb.

Terezie se nebrání ani jiným cestám vedoucím k Bohu. Důležité je pro ni dosáhnutí cíle, kterým je přítomnost Boží lásky. Chceme-li si ji udržet, musíme s ním neustále o lásce rozmlouvat. K Bohu se můžeme navrátit jen tak, že mu budeme oplácet jeho nekonečnou lásku.

33 DAVY, Marie-Madeleine, *Encyklopedie mystiky*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-373-5. s. 180.

34 Opakovaný citát, s. 180.

5 Životopis

5.1 Otec

Rodiče Terezie z Lisieux, občanským jménem Terezie Martinové, byli Ludvík Martin a Zélie Guérinová. Ludvík Martin se narodil v Bordeaux 22. srpna 1823. Jeho otec Pierre-Francois Martin byl kapitánem francouzské armády.³⁵ Účastnil se napoleonských válek, proto i Ludvík byl vychováván ve vojenských táborech podle sídla posádky jeho otce. Jeho sourozenci v této době záhy zemřeli. V roce 1830 odešel otec na odpočinek a usadil se v rodné Normandii, v městě Alençon.

Oba Tereziini rodiče byli silně věřící a víra byla základem jejich výchovy. Otec Terezie uvažoval v mládí o řeholním životě. Tento sen se mu ale nesplnil pro jeho malou znalost latiny.

Strýc Ludvíka Martina byl hodinář a inspiroval synovce k výběru tohoto řemesla. Vyučil se mu v letech 1842 až 1843. Během těchto let se věnoval i četbě velkých autorů. Své hodinářské vzdělání dokončil v Paříži. Po třech letech studia se vrátil do Alençonu ke svým rodičům. Zde si založil hodinářství a brzy k němu připojil i klenotnictví. I nadále žil nábožensky. Když mu bylo 34 let, jeho matka paní Martinová si při nácviu techniky vytváření slavné Alençonské krajky všimla nenápadné dívky. Tou dívkou byla Marie Azélie Guérinová.

5.2 Matka

Marie Azélie Guérinová (zkráceně Zélie) se narodila 23. prosince 1831 ve vesničce Saint-Denis-sur-Sarthon v departementu Orne. Její otec se stejně jako Ludvíkův otec účastnil Napoleonských válek jako voják a svou penzi strávil v Alençonu. I ona pomýšlela na to, že se stane řeholnicí. Od tohoto cíle ji odradila představená v nemocnici v Alençonu a Zélie se začala věnovat výrobě Alençonské

³⁵ MONGIN, Hélène. *Rodiče Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-359-3. s. 14.

krajky. Již ve 22 letech si zřídila vlastní podnik. S Ludvíkem Martinem vstoupila do manželství tři měsíce od prvního setkání 13. července 1858 v kostele Panny Marie. Měli spolu devět dětí, sedm děvčat a dva chlapce. Bohužel chlapci i dvě dívky zemřeli, dospělosti se dožilo jen pět Martinových děvčat. Celá rodina byla plně věřící, oba dva toužili být svatými. Středem každého dne byla pro rodinu Martinových mše svatá. Ve stejném duchu byly vychovávány všechny děti. Na prvním místě byl Bůh.

Ve 34 letech se u Zélie začaly projevovat první zdravotní problémy. Jednalo se o rakovinu prsu. Luis byl znepokojený, chvíli zvažovali operaci, pak ale byla celá věc zapomenuta. O 11 let později propukla nemoc v plné síle. Až nyní se Zélie odhodlala navštívit lékaře, na chirurgický zákrok bylo ale už pozdě. Zemřela v srpnu 1877, ve věku nedožitých 46 let. Její nejmladší dceři Tereze byly v té době 4 roky.

5.3 Blahořečení

Luis a Zélie byli blahořečení 19. října 2008. Tento den je světovým dnem Misií. Jejich posláním bylo vychovávat děti ve víře a pomáhat potřebným. Oba dva věděli, že nejcennější pomoc je spíše duchovní než materiální. Snažili se o spásu duší skrze modlitbu. Obracení hříšníků na víru na prahu smrti bylo jedním z úmyslů, které jim obzvláště ležely na srdci.

5.4 Terezie z Lisieux

Druhého ledna 1873 se manželům Martinovým narodila dcera, která byla jejich devátým a posledním dítětem. Hned 4. ledna byla pokřtěná na Terezii Martinovou v kostele Panny Marie. Za kmotru jí šla její nejstarší sestra, 13letá Marie, a kmotrem byl stejně starý Paul-Albert Boul. Přestože matka nemohla kojit, chtěli si ji rodiče ponechat u sebe. Malá Terezie ale onemocněla a matka ji musela svěřit kojné. Odešla na rok z domova na venkov, kde se jí velmi dobře dařilo a zdravě rostla. Druhého dubna 1874 se malá Terezie navrátila do rodného domu, do ulice Saint-Blaise. Ze svých sester si již v raném věku nejvíce oblíbila druhorozenou Pavlínou. Již ve 3,5 letech se Terezie projevila jako velmi inteligentní dívka, která neuvěřitelně

snadno chápala a měla dobrou paměť. Přinesla do rodiny radost, ale byla velmi citlivá a velmi emotivní. Díky její tvrdohlavosti s ní měla matka značné problémy.

5.5 Smrt matky

Dvacátého osmého srpna 1877 zemřela paní Martinová ve věku čtyřiceti šesti let. Zéliina švagrová Marie navrhla přestěhování rodiny do Lisieux. Bratr zesnulé Zélie Isidor Guérin, lékárník v Lisieux, byl určen za opatrovníka Terezie a jejích sester. Terezie si za svou maminku zvolila nejstarší sestru Pavlínu. Dva a půl měsíce po smrti matky se rodina přestěhovala do Lisieux, do domu ve čtvrti Bissonnets. Dům se nacházel nedaleko kasáren Delauney.

Otec ve svých padesáti čtyřech letech prodal svou živnost za 3000 franků splatných do pěti let a odešel na odpočinek. Nejstarší sestra Marie a šestnáctiletá Pavlína měly na starost domácnost. Žili a stravovali se prostě. Zahálení bylo zapovězeno. Dívky trávily svůj den malováním, šitím, údržbou domu a studiem. Otec Luis Martin zapsal Leónii, Celinu a Terezii do školy v Lisieux, kterou vedly benediktýnky. Nejmladší Terezie byla až do věku osmi let vzdělávána doma, učily se s ní její dvě nejstarší sestry Marie a Pavlína. Do školy nastoupila až ve věku osmi a půl let. Ve škole byla Terezie nejlepší, předčila i některé starší dívky. Ráda četla především rytířské příběhy, její hrdinkou byla Jana z Arku. Těchto pět let označila Terezie za nejsmutnější čas ve svém životě.

5.6 Odchod Pavlíny na Karmel a Tereziina nemoc

„Jednou jsem řekla Pavlíně, že bych chtěla být poustevnicí a odejít s ní do daleké pouště, a ona mi odpověděla, že moje touha je i její touhou a že s odchodem čeká, až budu dost velká.“³⁶ Terezie vzala tuto větu velmi vážně. O to větší byl její úlek, když jednoho dne zaslechla o odchodu Pavlíny do Karmelu. Pavlína se snažila ji utěšit a Terezie pochopila, že právě Karmel je tou pouští, kde ji jednou Bůh schová. Od

36 TEREZIE. *Příběh jedné duše: autobiografické spisy*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7195-642-6. s. 70.

tohoto okamžiku byl odchod na Karmel jejím jediným cílem. „Bylo jí sotva devět let, když si za svůj ideál zvolila svatost.“³⁷ Bohužel na Karmel mohla být přijata nejdříve v šestnácti letech.

Odchod Pavlíny byl i jednou z příčin její rozvíjející se nemoci. Koncem roku začaly Terezii trápit neustávající bolesti hlavy, bolelo ji u srdce. Osypala se vyrážkou, ztratila chuť k jídlu a špatně spala. Po návštěvě lékaře byla celá rodina přesvědčena, že je Terezie velmi vážně nemocná. I přesto však toužila zúčastnit se Pavlíniných obláček, které měly být 6. dubna. V tento den byla Terezie najednou zdravá, takže se jich zúčastnila, další den se však nemoc vrátila.

Terezie se uzdravila na velikonoce 1883, ale Bůh jí ponechal vnitřní muka, že celou nemoc jenom předstírala. Těchto muk ji zbavil až duchovní otec při jejím vstupu do Karmelu. Po nemoci ji z opatrnosti nenechávali chodit do školy. Poprvé po šesti letech se vrátila do Alençonu, kde navštívila hrob své matky. „Ježíš mi možná chtěl ukázat svět dřív, než mě poprvé navštívil, abych si svobodněji zvolila život, který jsem mu měla zaslíbit.“³⁸

5.7 První svaté přijímání a biřmování

K prvnímu svatému přijímání přistoupila Terezie 8. května 1884. Další přijímání záviselo na povolení zpovědníků. Ke svému druhému přijímání přistoupila o měsíc později.

Abbé Domin, který ji na první přijímání připravoval, vedl dívky bohužel k úzkostlivosti a k přehnané svědomitosti a varoval před svatokrádežným přijímáním.³⁹ V případě Terezie však tento zpovědník povolil své kajčnici v období mezi 8. květnem 1884 až 28. srpnem 1885 přijímat dvaadvacetkrát.

³⁷ DE MEESTER, Conrad. *Malá cesta Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7195-620-4. s. 15.

³⁸ GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 43.

³⁹ Opakovaný citát, s. 91.

V této době se zároveň připravovala na své biřmování. Tehdy bylo zvykem udělat svátost eucharistie a biřmování v jednom roce. Obnova se konala v sobotu 14. června 1884 a vedl ji monsignor Hugonin.

5.8 Odchod Marie na Karmel

15. října 1886 odešla nejstarší sestra Marie na Karmel v Lisieux. Pár dní předtím byla do klauzury klarisek v ulici Demi-Lune přijata i třetí sestra, Leonie. Byl to pro ni trochu unáhlený krok, ovlivněný asi i skutečností, že sem často chodívala její matka, paní Zélie Martinová. Ale na rozdíl od Marie to pro Leonii nebylo navždy, vydržela tam jen pár měsíců. Příčinou byly její zdravotní problémy.

Terezie zůstává s otcem a Celinou sama. U Terezie se opět projevuje neuróza, která vrcholí vnitřní krizí, vyvolanou přehnaným perfekcionalismem. Ve věku čtrnácti let je tak přecitlivělá, že je nesnesitelná sama sobě.

Vánoce v roce 1886 byly pro Terezii nejdůležitější událostí v jejím dosavadním životě. Až doposud ji trápily nemoci, úzkosti, nejistota. Této noci však došlo ke změně. „Právě proběhla podivuhodná výměna mezi Dítětem v jeslích, jež na sebe vzalo lidskou slabost, a Terezíí, která se stala silnou.“⁴⁰

5.9 Cesta a vstup Terezie na Karmel

Během příštího roku Terezie dospěla jak fyzicky, tak i duševně a citově. Hledala odpovědi na své otázky. Četla přednášky abbého Arminjona *Konec současného světa a tajemství budoucího života*, kde nacházela konečně odpovědi a skrze lásku našla Boha na zemi. Nekonečnou lásku přenášela i na své bližní, toužila zachraňovat duše hříšníků, mezi něž řadila i sebe. Její první zachráněnou duší byl Henri Pranzini, zločinec, který byl obviněn z vraždy dvou žen a dvanáctileté dívky. H. Pranzini svou vinu popíral. Terezie se za něj modlila, nechávala prostřednictvím své sestry Celiny sloužit mše. A Bůh jí dal skrze tohoto hříšníka znamení její budoucí

⁴⁰ GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 55.

životní cesty. „Pranzini políbil rány Ukřižovaného, z nichž chtěla Terezie jímat krev ve prospěch světa.“⁴¹

Vánoční obrácení a znamení, kterého se jí dostalo prostřednictvím Pranziniho, urychlilo její rozhodnutí vstoupit na Karmel. „Až teď, kdy se konečně zbavila tíhy svých nejistot a přecitlivělosti, se Terezie stává duševně schopnou věnovat se plně bližnímu.“⁴² Pro svůj vstup si stanovila datum 25. prosince roku 1887.“

Na letnice se svěřila otci, který jí dal svůj souhlas. Proti se však postavil strýc Isidor, který byl Tereziiným opatrovníkem. V této době mladá dívka poprvé objevila vnitřní vyprahlost, když Bůh mlčí. Pro Terezii to byla nová a zcela matoucí zkušenost.⁴³ Strýc povolil až na přímluvu Pavlíny. Dalším, kdo se postavil proti Tereziině úmyslu, byl superior Karmelu P. Delatroëtte a také biskup z Bayeux mons. Hugonin nedal kladnou odpověď. A tak se Terezie rozhodla obrátit se přímo na papeže Lva VIII. při jejich pouti do Itálie. Audience poutníků proběhla 20. listopadu 1887, ale papež Terezii svolení nedal. Pouze jí řekl, že bude-li to Pán Bůh chtít, určitě na Karmel vstoupí. Po návratu do Lisieux opět napsala dopis pro monsignora Hugonina. Prvního ledna přichází dlouho očekávaný dopis s odpovědí monsignora, který konečně souhlasí. Terezie měla na Karmel vstoupit 9. dubna.

Domů se vrátila její sestra Leonie, která již podruhé musela opustit ze zdravotních důvodů klášter Navštívení v Caen. Devátého dubna 1888 Terezie vstoupila na Karmel. „S jakou hlubokou radostí jsem opakovala tato slova: ‚Je to navždy, jsem tady navždy.‘“⁴⁴

5.10 Život Terezie na Karmelu

Komunita Karmelu čítala: „Šestadvacet řeholnic, pět laiček – v bílých závojích, které nercitovaly officium v chóru – a dvě sestry vrátné mimo klauzuru, které

41 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 60.

42 DE MEESTER, Conrad. *Malá cesta Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7195-620-4. s. 16.

43 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. s. 63.

44 Opakovaný citát, s. 78.

zajišťovaly spojení s vnějším světem.“⁴⁵ Život na Karmelu měl svá pravidla, která nebyla pro Terezii jednoduchá a působila jí utrpení.

Pravidelné modlitby, při kterých, jak sama přiznávala, usíná. Jídlo dvakrát denně, maso se podává pouze nemocným, pět hodin manuální práce a sedm hodin spánku v zimě (v létě šest hodin), to vše v samotě a mlčení. Kamna jsou pouze v ohřívačce. Do toho všeho se dozvídá o nemoci svého otce, který je, po několika záchvatech, třicet devět měsíců hospitalizován v ústavu Dobrého spasitele.

Tereziin postulát trval 9 měsíců. Desátého ledna 1889 přijala řeholní hábit a jméno Terezie od Dítěte Ježíše a svaté Tváře. Obláčkami, kterých se účastnil i její otec, začalo období noviciátu, který obvykle trval jeden rok a předcházel profesi. Na naléhání převorky Marie Gonzága Terezie souhlasila, aby bylo období noviciátu pro její mládí prodlouženo. „Novicka je hluboce zklamaná (...), ale při modlitbě pochopí, že její živá touha složit sliby je spojena se sebeláskou.“⁴⁶ Čekala dalších osm měsíců, než dal monsignor Hugonin svolení. Slib se skládá ze dvou obřadů. Z neveřejného, který proběhne osmého září v kapitulním sále, a z „přijímání černého závoje“, které se má uskutečnit dvacátého čtvrtého září a je přístupné věřícím. Dvacátého osmého srpna započaly desetidenní exercicie, které musela mladá novicka podstoupit před přijetím slibu. Opět je to období plné pochybností, se kterými se obrátila na svou novicmistrovou i převorku. Klid našla až osmého září, kdy se uprostřed komunity odevzdala Ježíši.

V roce 1893 byla za převorku zvolena sestra Anežka (Pavčina). Sestra Marie Gonzága byla jmenována novicmistrovou a její pomocnicí se stala Terezie. „Matka Gonzága si jí velmi cenila a prakticky jí noviciát přenechala.“⁴⁷ Na starost jí byly svěřeny dvě novicky: sestra Marta a sestra Marie-Magdaléna od Nejsvětější Svátosti.

V únoru tohoto roku na žádost sestry Terezie od svatého Augustina začala psát básně. Dne osmého září 1893 požádala převorku Anežku o svůj celoživotní noviciát. Dobrovolně se tak vzdala plnoprávného postavení řeholnice.

45 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 79.

46 Opakovaný citát, s. 95.

47 SION, Victor. *Duchovní realismus Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1992. ISBN 80-85527-03-0. s. 14.

„Dvacátého sedmého ledna 1894 povoluje Lev XIII. zahájení beatifikačního procesu Jany z Arku.“⁴⁸ Po celé Francii se toho roku konaly k této události slavnosti. Terezie napsala svou první divadelní hru *Poslání Jany z Arku aneb Pastýřka z Domrémy slyší své hlasy*. Terezie se zcela ztotožňuje s hlavní postavou.

Dvacátého devátého července 1894, po pětileté nemoci, vydechl naposledy pan Martin. Celina, která se o něj až do poslední chvíle starala, se rozhoduje vstoupit na Karmel. Vstup postulanky Celiny Martinové byl stanoven na pátek čtrnáctého září 1894. Nepochybně nikdy od doby svaté Terezie z Avily nepřijal Karmel čtyři sestry z téže rodiny. Španělská reformátorka by to nepřipustila. 22. července 1579 napsala: „Žádný klášter, v kterém se sejdou tři sestry, si nevede dobře.“⁴⁹ Terezii začal trápit kašel, bolest na hrudi a chrapot. Byl jí podán dusičnan stříbrný, ale příznaky nemoci setrvaly. Začínala tušit závažnost své nemoci a o to víc si uvědomovala, že po šesti letech na Karmelu je pořád nedokonalá, je daleko od svatosti, po které tolik toužila. V sešitech, do kterých si Celina opsala části bible, nalézá text: kdo je maličký, ať přijde ke mně (Př 9,4). Cítila se být tou maličkou, která přišla k Ježíši a ten ji odpovídá slovy proroka Izajáše: Jako když někoho utěšuje matka, tak vás budu těšit, budete sáť nošeni v náručí, hýčkáni na kolenou (Iz 66, 13.12). Terezie je spokojená, objevila, že základem této nové cesty ke svatosti je zůstat maličkým a stávat se jím čím dál tím víc. „To je postoj, který jí naprosto jistým způsobem přitáhne Ježíšovu milost, jež se stane zdviží a vynese ji na vrchol lásky.“⁵⁰ Tereziin objev se odráží i v jejích básních. Tyto básně ale nejsou určeny k recitaci, nýbrž ke zpěvu. Téměř pod každou básní je uveden počáteční verš náboženské písně. Podle melodie této skladby se měla báseň zpívat. Píše i druhý díl divadelní hry o Janě z Arku, pod názvem *Jana z Arku plní své poslání*.

Na konci ledna 1895 začala Terezie na přání sestry Anežky sepisovat své vzpomínky z dětství. (Během dubna až října 1895 vzniká tzv. Rukopis A). V červnu přišla Terezie s nápadem, který také hned uskutečnila. Nabídla se jako oběť milosrdné lásky a přesvědčila k tomu i Celinu, svou kmotru a sestry novicky. Inspirována byla obětí Boží spravedlnosti, ke které se nabízely sestry karmelitky.

48 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 117.

49 Opakovaný citát, s. 122.

50 PHILIPPE, Jacques. *Cesta důvěry a lásky: inspirace Terezie z Lisieux pro 21. století*. Praha: Paulínky, 2014. ISBN 978-80-7450-133-3. s. 43.

Sestry na sebe braly tresty viníků a trpěly za ně. Ale obětovat se Lásce, to vůbec nebylo totéž jako nabídnout se spravedlnosti. „Jde jenom o to, lépe milovat Boha za ty, kdo ho milovat nechtějí.“⁵¹ Jedním z úkolů karmelitek je modlit se za kněze a misionáře. Terezie tak postupně získala na starost dva bratry. V roce 1895 kněze Maurice Bellière a o rok později abbého Adolfa Roulanda, který měl odjet na misií do Číny.

Dvacátého prvního ledna 1896 uvedla Terezie svou další divadelní hru *Útěk do Egypta*, kterou napsala k svátku matky Anežky.

Dvacátého prvního března se konaly volby převorky. Do čela Karmelu byla opět zvolena Marie Gonzága, která si ponechala i funkci novicmistrové. Terezie zůstala její zástupkyní v noviciátu. Třetího dubna, na Zelený čtvrtek, Terezie začala vykašlávat krev. Svěřila se s tím převorce a prosila ji, aby na ni nebyly brány žádné ohledy. Další noci se chrlení krve opakovalo. Dočasně se její zdravotní stav zlepšil a sedmého září započala s každoročním duchovním cvičením, ve kterém se zaobírala svým povoláním, které jí již nestačilo. „Chtěla by být knězem, jáhnem, apoštolem, učitelem církve, mučedníkem.“⁵² Odpověď na tyto své tužby našla opět v Písmu: „1. Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale lásku bych neměl, jsem jenom dunící kov a zvučící zvon. 2. Kdybych měl dar proroctví, rozuměl všem tajemstvím a obsáhl všecko poznání, ano, kdybych měl tak velikou víru, že bych hory přenášel, ale lásku bych neměl, nic nejsem. 3. A kdybych rozdal všecko, co mám, ano, kdybych vydal sám sebe k upálení, ale lásku bych neměl, nic mi to neprospěje. 4. Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. 5. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. 6. Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy. 7. Ať se děje cokoliv, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá. 8. Láska nikdy nezanikne. Proroctví – to pomine; jazyky – ty ustanou; poznání – to bude překonáno. 9. Vždyť naše poznání je jen částečné, i naše prorokování je jen částečné; 10. až přijde plnost, tehdy to, co je částečné, bude překonáno. 11. Dokud jsem byl dítě, mluvil jsem jako dítě, smýšlel jsem jako dítě, usuzoval jsem jako dítě; když jsem se stal mužem, překonal jsem to, co

51 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 135.

52 Opakovaný citát, s. 155.

je dětinské. 12. Nyní vidíme jako v zrcadle, jen v hádance, potom však užíme tváří v tvář. Nyní poznávám částečně, ale potom poznám plně, jako Bůh zná mne. 13. A tak zůstává víra, naděje, láska – ale největší z té trojice je láska.“ (1K 13, 1-13).

Všechna povolání, po kterých tolik toužila, jsou obsažena v lásce. Skrze lásku je mohla všechny vykonávat a tak už věděla, že jejím povoláním je Láska. Během těchto duchovních cvičení napsala Terezie, na přání sestry Marie od Nejsvětějšího srdce, tzv. Rukopis B. Jedná se o modlitbu psanou ve formě rytmizované prózy. „Rytmus Terezie udávala pomocí velkého množství tří teček, jimiž člení svůj text.“ „K modlitbě je připojen průvodní dopis.“⁵³ Ještě v listopadu uvažovala o svém odjezdu na misií do Tonkinu. Nemoc se však vrátila. I přes svou slabost a únavu stále pracovala a psala. Pro sestru Stanislavu složila skladbu *Svatý Stanislav Kostka*. Tento jezuitský světec měl touhu, se kterou se Terezie naprosto ztotožnila: konat dobro i po smrti. Modlila se k svatému Františkovi Xaverskému, který je patronem misie. Už věděla, že smrtí se její misie neskončí. V dubnu 1897 propukla její nemoc naplno. Trápily ji záchvaty kašle, zvracení, bolesti, byla vyčerpaná. Osmnáctého května byla osvobozena od svých povinností. Vše, co v tomto roce napsala, mělo povahu závěti. Sestra Anežka zapisovala Tereziiny výroky. V červnu začala na žádost Marie Gonzágy psát další své vzpomínky (Rukopis C). Zvolila formu dopisů. Celkem napsala 27 těchto dopisů, každý den jeden. Adresátem už nebyla sestra Anežka, ale Matka převorka Marie Gonzága. Terezie trpěla vykašláváním krve, dusila se. Prožívala skutečné utrpení, které skončilo až třicátého září po 19. hod., kdy Terezie zemřela. Její poslední slova zněla: „Ó, miluji ho... Můj Bože...miluji tě!“⁵⁴ Byla pochována čtvrtého října na městském hřbitově v Lisieux.

53 TEREZIE. *Příběh jedné duše: autobiografické spisy*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7195-642-6. s. 229.

54 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 187.

6 Sociální cítění Terezie z Lisieux

6.1 Sociální situace v 19. století ve Francii

Jak už jsem se zmínila v úvodní kapitole, bylo devatenácté století obdobím, kdy dochází k velkému populačnímu růstu. Do roku 1850 žije většina obyvatel na vesnicích, ale už i tady se začínají projevovat problémy s přelidněním. Mnohdy v jedné místnosti žijí zemědělstí dělníci i s dobyt看em. „Období 1811-1850 zažilo nejrychlejší urbanizaci v Evropě.“⁵⁵ Nedochozí však k dostatečně rychlé výstavbě bytů, které by byly pro dělníky cenově dostupné. U měst se rozšiřují chudinské čtvrti. V těchto částech města se rychle rozmáhají v důsledku nedostatečné hygieny i nemoci. Evropou se šíří cholera, v roce 1832 zasáhla i Paříž a zejména okrajové čtvrti. Zemřelo na 200 000 Pařížanů. Narůstá sociální nestabilita. Ve Francii vznikají na pomoc chudým dobročinné dílny, podle tradice jsou jim nabízeny veřejné práce. Druhým řešením mělo být zakládání sociálních dílen, které se snažily podnítit dělníky ke vzájemné spolupráci a k samostatnému vykonávání jejich povolání. Konzervativní vláda se tím snažila vyhnout zásahům do práv podnikatelů. Socialisté tuto strategii brzy prohlédli a požadovali zřízení ministerstva práce. Byla vytvořena komise, ve které byli i zástupci dělnictva. Buržoazie si začala uvědomovat mocenskou sílu dělníků.

Dobročinnost bohaté vrstvy byla podmíněna vděčností dělníků a předpokladem, že se nebudou bouřit. Jako reakce se zrodila první dělnická sdružení, která nabízela za určitou finanční hotovost pomoc v nemoci, zaplacení pohřbu atd. V roce 1866 se v Ženevě koná první sjezd Mezinárodního dělnického sdružení. V celé Evropě vlády zřizují anebo reformují chudinské zákoníky. V důsledku politické váhy dělníků a rolníků se evropské vlády snaží najít sociální stabilitu, více se angažují, zajímají se o pracovní podmínky, zdravotnictví a školství. Zodpovědnost za chudé se postupně přesouvá ze soukromníků na stát.

Církev se vždy snažila reagovat na sociální situaci. V devatenáctém století ale ztratila své výsostné postavení. Ve světě se začíná prosazovat duchovní sekularizmus.

⁵⁵ RAPPORT, Michael. *Evropa devatenáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2011. Dějiny Evropy (Vyšehrad). ISBN 978-80-7429-061-9. s. 98.

I přesto dochází k nárůstu farností. Na jednoho kněze připadalo až tisíc věřících. V sociální otázce si církev zachovala své charitativní působení. I nadále zřizovala školy, ústavy, chudým pomáhala najít práci, starala se o bezdomovce, přestárlé. Snažila se oslovit dělníky.

Jak duchovní, tak i státníci (např. Josef II.) byli ovlivněni odkazem italského kněze a biblisty Antonia Lodovica Muratoriho (1672-1750): „považuje za křesťanskou lásku k bližnímu každou činnost, jež je zaměřena na pomoc potřebným.“ „Milovat Boha a milovat bližní klade na stejnou úroveň.“ „Mezi činy lásky k bližním řadí i zakládání seminářů, špitálů a domů pro chudé.“⁵⁶

V sedmnáctém století působil Vincenc de Paul, který založil kongregaci lazaritů a Společnost dcer křesťanské lásky. Tento kněz je považován za zakladatele moderní charity v Evropě. Tvrdí že, charitativní hnutí je pevně zakotveno v tajemství vtělení: služba pro něj není jen činností, ale především mystické propojení Krista s chudými.

V devatenáctém století, jako reakce na nevyhovující sociální otázku, vznikají v rámci církve různá sociální nebo sociálně politická hnutí, která můžeme rozdělit do dvou skupin:

1. *hnutí, která usilují o přímou pomoc chudým, nemocným handicapovaným.* Starají se o výchovu dětí a mládeže. Tato činnost se v devatenáctém století institucionalizuje.

2. *hnutí, která usilují o změnu systému a dělí se dále na*

2.1. *proud nábožensko-charitativní, který klade důraz na pomoc ze strany církve a na náboženské obrácení jednotlivců,*

2.2. *hnutí snažící se o zmírnění sociálních příčin bídy.* Zde dochází k rozdělení názorů na

2.2.1. *sociálněromantický, který vidí řešení v obnovení stavovské společnosti a v návratu ke křesťanství,*

⁵⁶ SVOBODA Rudolf. *Sociální a charitativní aktivity českobudějovických biskupů v letech 1785–1883.* Studia Theologica. Olomouc, 2016, 18(1). ISSN 1212-8570. s. 98-99.

2.2.2. *sociálněrealistický*, snažíci se o sociálně politické a sociálně teoretické angažmá. Tento proud se nakonec v rámci sociálního katolicismu prosadil a to se odrazilo i v první sociální encyklice *Rerum novatum*.⁵⁷

Dochází i ke vzniku různých církevně sociálních organizací. Např. Adolf Kolping (1813 – 1865) v roce 1850 založil v Německu katolický sociální svaz, který se věnoval vzdělávání a sociální podpoře tovaryšů v nouzi. Dnes působí Kolpingovo hnutí ve 40 zemích. Základní organizační jednotkou je Kolpingova rodina. Dalším byl svatý Jan Bosco (1815 – 1888), který založil oratoř svatého Františka Saleského (Salesiáni), kde se věnoval mladíkům, kteří byli propuštěni z vězení a chlapcům z ulice. Sám je vyučoval a jeho učení bylo postaveno na třech pilířích: rozum, laskavost a náboženství. Salesiáni se rychle rozšířili.

V roce 1891 vyšla encyklika Lva XIII. *Rerum novarum*, která obhájí jak soukromé vlastnictví, tak i právo dělníků na spravedlivou mzdu a oprávněnost odborů.

Taková byla zběžně sociální otázka devatenáctého století.

6.2 Terezie z Lisieux

Pro rodinu Martinových je v té době láska k bližnímu naprostou samozřejmostí. Zélina i Louis jdou dětem příkladem, pomáhají, jak jen mohou. Nikdy neodmítnou chudé ani bezdomovce. S manželem se starají i o širší rodinu. Oba dva si však uvědomují, že nejcennější pomoc, již mohou poskytnout, je spíš duchovní než materiální. „Spása duší je jejich prioritou a modlitba nejlepší zbraní.“⁵⁸

Terezie vstupuje v patnácti letech na Karmel. Sliby se zavazuje k chudobě, čistotě a poslušnosti. Vzhledem k tomu, že jde o kontemplativní řád, stává se jejím nástrojem pomoci modlitba. Díky ní se spojuje s Ježíšem. Modlí-li se za někoho potřebného, pak je s Ježíšem propojen i on. Předává ho i s jeho starostmi skrze sebe Bohu. V řeholní komunitě nikdy neodmítne prosbu sester, které vědí o její úslužnosti.

⁵⁷ *Charita a sociální učení církve: Reflexe jejich vztahu (zejména) na základě historického vývoje a magisteriálních dokumentů*. Theologica. Praha: nakladatelství Karolinum, 2013, 3(1). ISSN 804–5588. s. 135-136.

⁵⁸ MONGIN, Hélène. *Rodiče Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-359-3. s. 84.

“Svůj volný čas věnovala poezii a tolik z něho dávala druhým, že pro sebe jí už žádný čas nezbyval.”⁵⁹ Terezie se snažila propojit činnost s modlitbou, dalo by se říci, že byla spojením Marty a Marie z Lukášova evangelia (L 10,38-42). Naslouchala Ježíšovým Slovům, rozmlouvala s ním, přimlouvala se za ostatní, čímž každodenně projevovala a naplňovala lásku k bližnímu. Byla si vědoma Božího milosrdenství, kterého se jí dostalo, a prosila o něj i pro své okolí. „Když Terezie hovoří o přímluvné modlitbě, stále zdůrazňuje, jak mocná je duše sjednocená se spasitelem, navzdory své nepatrnosti a slabosti.”⁶⁰ „Kristův duch ji vede k úplné odevzdanosti, ke kenozí, aby jí pak zahrnul svou milostí a nakonec jí dal účast na své nekonečné moci.”⁶¹

Svémi dopisy je duchovní oporou nejen Celině, ale i svým misijním bratrům, se kterými ji pojí apoštolské pouto. Věří, že její utrpení zmenšuje utrpení jejich, že její láska obohacuje také je.⁶² V zimě 1891-1892 dolehla na Karmel v Lisieux chřipková epidemie. Terezie ošetřuje nemocné, obléká mrtvé a pro každého má slůvko útěchy. Všechna práce, kterou vykonává, je určena Bohu. Ještě v listopadu 1896 uvažuje o svém odjezdu na misii do Tonkinu. V tom jí ale zabránila postupující tuberkulóza. I přes vážnou nemoc a utrpení, které prožívala, se snaží udělat svým sestrám radost a píše pro ně básně.

Terezie pokračuje ve své misii lásky i po své smrti, tak jak si to po celý život přála. Lidem prahnoucím po nekonečnu a po božském světle ukazuje jednoduchou a všem dostupnou cestu k Bohu, neboť, jak říká: „Je třeba dostatečně hledět do božského slunce a stoupat k němu jako orel.”⁶³

Předala nám evangelium lásky a naším úkolem je pokračovat v jejím díle a snažit se hasit Boží žízeň po duších.

59 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 127.

60 LACHMANOVÁ, Kateřina. *Terezie z Lisieux a Silván z Athosu: modlitba za druhé a za svět: srovnávací studie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-095-0. s. 81.

61 Opakovaný citát, s. 82.

62 Opakovaný citát, s. 110.

63 DAVY, Marie-Madeleine, *Encyklopedie mystiky*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-373-5. s. 182.

7 Druhý život Terezie z Lisieux

7.1 Kanonizace 1909-1917

Kanonizační proces byl připravován od 3. srpna 1910. Pius X. schválil 10. října 1914 zahájení procesu. První světová válka ale pozdržela beatifikační proces. „Kanonizační proces apoštolského stolce je uzavřen 30. října 1917 v katedrále v Bayeux.“⁶⁴ Papež Benedikt XV. oprostil tento probíhající kanonizační proces od čekací doby padesáti let. V roce 1923, po prozkoumání dvou vybraných zázraků, byla Terezie od Dítěte Ježíše v bazilice svatého Petra v Římě blahořečena papežem Piem XI. Mezi svaté byla zapsána 17. května 1925. V roce 1927 byla prohlášena za „patronku misí“. Třetího května 1944 pak byla prohlášena za druhou patronku Francie. Postavila se tak po bok Jany z Arku, již obdivovala. V roce 1997, sto let od jejího úmrtí, byla papežem Janem Pavlem II. prohlášena za Učitelku církve. Její učení je komplexnější a teologičtější, než se dříve předpokládalo, a nemůže být zredukováno na učení o duševním dětství. V jejím životě a myšlení zaujímala rozhodující místo láska k Ježíši. „Bud'te dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský otec.“ (Mt 5,48) Její přístup byl mysticky radikální. Terezie objevila účinek eucharistie a modliteb a požadavek přikázání milovat své bližní, jako je miluje Ježíš. V tomto přikázání má svůj význam i pokušení proti víře a naději, protože láska k bližnímu je na zemi vše a Bůh miluje v takové míře, v jaké v něj věříme. To nám umožňuje sedět u jednoho stolu i s hříšníky, neboť naše světlo osvětluje i je a vede je k víře, že cesta milosrdné lásky je otevřena i pro ně. Jak řekl jeden znalec, učení Terezie je „to nejmisionářštější, které církev poznala od dob svatého Pavla.“⁶⁵

64 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 193.

65 BUCHBERGER, Michael. *Lexikon für theologie und kirche*. druhé vydání, München: Herder, 1994. 1388 s. ISBN: 3-451-22002-4. s. 103.

7.2 Literární odkaz Terezie z Lisieux

7.2.1 Katolická reforma a restaurace v 19. století

Katolická církev a tím i literatura v devatenáctém století byla ovlivněna dlouhodobým vývojem ve společnosti, který vedl k postupné sekularizaci světa. Během osvícenství si církev nedokázala udržet své výsostné postavení na poli duchovním a kulturním. Římskokatolická církev tak musela hledat nové propojení se světem, reagovat na nově vyskytnuvší se otázky a zaujmout stanovisko k nutné reformě církve. „Církevní reforma chtěla obnovit nejen zřízení, nýbrž také bohoslužbu, kázeň, ba dokonce i věrouku.“⁶⁶ Proti reformnímu katolicismu se postavil Řím se svým programem katolické restaurace⁶⁷, jenž v církevním reformním hnutí viděl jen zlou vůli nepřátel církve a útok na papežství.

Reformní katolicismus vychází z katolického osvícenství osmnáctého století, které se v reakci na voltairovské osvícenství snažilo prokázat neslučitelnost rozumu s vírou. Za zakladatele katolického osvícenství se považuje Lodovico Antonio Muratori (1672-1750), který hlásal náboženskou toleranci a vyhraňoval se proti baroknímu katolicismu. Reformisté usilovali o sloučení víry a rozumu, snažili se o kritickou reflexi víry, prosazovali náboženskou toleranci a s tím související vzájemný, rozvíjející se dialog mezi církvemi. Z představitelů tohoto proudu můžeme jmenovat například Bernarda Bolzana (1781-1848). „Bolzanova kritika míří na pozdně barokní a raně restaurační církev, na její sebeuspokojení a nedostatek vnitřní reflexe.“⁶⁸ Felicité-Robert de Lamennais (1782-1854) byl představitelem křesťanského socialismu. Zatímco Bernardo Bolzano byl ovlivněn osvíceneckou tradicí, F. R. de Lamennais restauračně-romantickým prostředím, ve kterém vyrůstal.

Katolickou restauraci lze rozdělit podle historického období na dvě etapy. První etapa (pozdní katolicismus) se začíná formovat na konci 18. století a k moci se

⁶⁶ WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy, 1740-1848*. Praha: Jelínek, 1945. s. 367.

⁶⁷ Opakovaný citát,

V této knize Winter uvádí rozdělení katolického myšlení konce 18. a 19. století na reformní katolicismus (jehož začátek nazývá katolické osvícenství) a katolickou restauraci.

⁶⁸ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Praha: Torst, 1998. ISBN 80-7215-059-6. s. 47.

dostává po Vídeňském kongresu roku 1815. Jde o úsilí o úplný návrat do doby před Josefem II., Voltairem a Robespierrem.⁶⁹ Pozdní katolicismus se navrácí k baroku a ke všem jeho formám náboženského života. Dochází k vzestupu a rozšíření mariánského kultu, jež s sebou nese požadavek poslušnosti, poddajnosti a prostoty. Nesmíme opomenout ani úctu ke svatým církve. Tento proud katolicismu se obrací na chudé, venkovské obyvatelstvo, které nebylo zasaženo osvícenstvím. Projevuje se zde pokračující krize uvnitř církve, která nedokáže reagovat na společenské změny. Mezi představitele patří Jan Maria Vianney (1786-1859), jež byl považován, spolu se svým předchůdcem Klementem Maria Hofbauerem (1751-1820), za ideál kněze pozdního katolicismu. Takový kněz měl být charismatický, prostý, poslušný svého nadřízeného a nepřilíš vzdělaný. Další představitelkou je Terezie z Lisieux. I ona byla ovlivněna dobou, ve které žila. V patnácti letech se uzavřela na Karmel, aby svou modlitbou a láskou k Ježíši mohla sloužit Bohu a svým bližním.

Druhá etapa katolické restaurace je dobou, kdy si církve uvědomila, že návrat k minulosti již není možný, a vyrovnává se s dualitou světa.⁷⁰ V církevních úřadech dochází k postupné centralizaci a s ní spojené byrokratizaci církve, kde je vyžadována hierarchická poslušnost. „Rostoucí centralismus a pokračující byrokratizování v římskokatolické církvi se však také vysvětluje rozvojem dopravních prostředků v 19. a 20. století, který umožňuje ovládnutí stovek milionů lidí s jednoho místa dobrou organizací, která má všude své úředníky.“⁷¹ Vedle církve je slučován i katolický lid v různě zaměřené katolické spolky, instituce a bratrstva, zasahující nejenom do duchovní části jejich života, ale i do každodenních starostí. Římskokatolická církev si tak začala vytvářet svůj vlastní životní prostor, v němž její představitelé zaujali obranný postoj vůči modernímu světu. Za představitele moderního katolicismu můžeme považovat papeže Pia IX (1846-1878), Lva XIII. (1878-1903) a Pia X. (1903-1914).

Pius IX., vlastním jménem Giovanni Mastai-Ferreti, byl v roce 1840 jmenován kardinálem i přes svoje liberální postoje. V roce 1846 po smrti papeže Řehoře XVI. byl

69 PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Praha: Torst, 1998. ISBN 80-7215-059-6. s. 56.

70 Opakovaný citát, s. 71.

71 WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy, 1740-1848*. Praha: Jelínek, 1945. s. 372.

jmenován papežem a přijal jméno Pius IX. Po svém zvolení udělil politickým vězňům v papežském státě amnestii, zmírnil cenzuru a podílel se na dalších reformách. Ke změně jeho názorů došlo po revolučním roce 1848, kdy odmítl vyhlásit Rakousku válku a pro italský lid se tak stal zrádcem. Pius IX. musel z papežského státu prchnout do Geaty. „Devátého února byla vyhlášena Římská republika a papežství bylo upřeno právo na světské panování.“⁷² Do Říma se papež vrátil v roce 1850 za pomoci francouzského vojska.

Jeho liberální politika se však změnila. Postavil se jak proti modernismu, tak i proti všem možným reformám v církvi. V roce 1854 vyhlásil dogma *O neposkvrněném početí Panny Marie*. Toto dogma neřeší otázku Mariinina panenství, ale praví: „Panna Marie byla na svět přivedena bez dědičného hříchu.“⁷³

O deset let později roku 1864 vydal *Syllabus*, kde bylo sepsáno 80 omylů 19. století. Jeho největším počinem však bylo svolání prvního Vatikánského koncilu v roce 1869, na kterém vyhlásil dogma *O neomylnosti římského papeže* (1870), jež se mělo stát zárukou řádu a stability světa, který se po revoluci a napoleonských válkách snažil najít novou oporu a jistotu.⁷⁴

Papež Pius IX. se sice osobně nedokázal smířit se společenskou situací devatenáctého století, ale snažil se pro církev vytvořit odpovídající místo v moderním světě. Zemřel 7. února 1878. Jeho pontifikát trval téměř 34 let.

Jeho nástupcem se stal Vincenzo Gioacchino Raffaele Luigi Pecci, který přijal po zvolení papežem jméno Lev XIII. (1878-1903). „Lev XIII. se snažil v aktuálních sociálních, politických a kulturních otázkách opustit reakční kurs svého předchůdce.“⁷⁵ Během svého pontifikátu se snažil jak o propojení církve se světem, tak i o sblížení různých názorů uvnitř církve. Podporoval i vývoj přírodních

72 LÉBLOVÁ, Marta. *Církev, sekularizace, nacionalismus: první vatikánský koncil, vznik starokatolické církve a vztah katolické církve k sekularizaci a s ní souvisejícímu nacionalismu v letech 1870-1885 v českých zemích habsburské monarchie*. Brno: L. Marek, 2009. ISBN 978-80-87127-18-6. s. 24-25.

73 Opakovaný citát, s. 27.

74 SCHATZ, Klaus. *Všeobecné koncily: ohniska církevních dějin*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. ISBN 978-80-7325-345-5. s. 207.

75 FRANZEN, August, Roland FRÖHLICH a Bedřich SMÉKAL. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-082-3. s. 271.

a společenských věd. Během těchto let byla založena vatikánská observatoř a otevřeny církevní archívy. Dosah filosofie a vědy pro křesťanskou víru⁷⁶ vyzdvihuje v encyklice *Aeterni Patris* (1879). V tomto díle se Lev XIII. snažil navázat na středověkou scholastiku. Novoscholastika se obracela především k dílu Tomáše Akvinského.

Problémy 19. století se snažil řešit i v další encyklice *Rerum novarum*, kde kritizuje postavení dělníků ve společnosti a systém kapitalismu. Tato encyklika nalézá řešení v programu křesťanského socialismu. „Papež Lev XIII. ve všech svých reformách nepřestal být především papežem restauračním, a spolu s restaurací tedy ve dvacátém století boj s ‚pokrokem‘ prohrál i on.“⁷⁷ Zemřel 20. července 1903.

Posledním papežem z této trojice je Pius X. (1903-1914), vlastním jménem Giuseppe Melchiorre Sarto. Soustředil se na církevní reformy zcela ve smyslu katolické restaurace, byl nepolitický a velmi zbožný. Nepodařilo se mu udržet dialog s moderním světem, započatý Lvem XIII.

Za jeho pontifikátu se prohloubila propast mezi reformním katolicismem (modernismem) a katolickou restaurací. Jako obranu proti katolickému modernismu vydal tři dekrety, *Lamentabili sane exitu* (1907), encykliku *Pascendi Dominici gregis* (1907) a dokument *Sacrorum Antistitum* (1910), ve kterých popisuje nebezpečí pro budoucnost církve a je rozhodnut toto nebezpečí potlačit. V dokumentu *Sacrorum Antistitum* byla obsažena i antimodernistická přísaha, kterou museli skládat všichni, kteří zastávali jakékoliv postavení v rámci církve, až do doby druhého Vatikánského koncilu. Papež Pius X. zemřel 20. srpna 1914.

Katolický reformismus a restaurace reagovaly na náboženskou a společenskou situaci daného období a tím ovlivnily i pozdější generace umělců.

Vedle reformního katolicismu a katolické restaurace nesmíme opomenout ani katolickou romantiku. Tento proud se objevuje na konci osmnáctého století. „Francouzská katolická romantika je úzce propojena s restaurací, než aby bylo možno odlišit ‚čistou‘ romantiku.“⁷⁸ Zastupuje jej krásná literatura, která je plná velkých

76 PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Praha: Torst, 1998. ISBN 80-7215-059-6. s. 76.

77 Opakovaný citát, s. 81.

78 Opakovaný citát, s. 104.

příběhů, dobrodružství, citovosti. Romantika reaguje na neklidnou dobu, ve které člověk přichází o své existenční jistoty. Představitelé romantismu nehledají ideál v člověku, ale v principech společnosti, které se snaží pochopit a vysvětlit. „Současně se zde otevírá i možnost náboženského prožitku skrze umění.“⁷⁹ Z francouzských romantiků si uveďme Paula Claudela a Paula Verlaina.

Nyní se podívejme na samotné literární dílo Terezie z Lisieux.

7.2.2 Dějiny duše

Třicátého září 1898 vycházejí poprvé *Dějiny duše*, v nákladu 2000 výtisků. Korekturu knihy provedla sestra Anežka (Pavĺina), opravila chyby, rozdělila text do jednotlivých kapitol, některé části textu přepsala či vynechala. „Úpravy, kterých bylo zhruba 7000, Tereziiny texty značně posunuly a její obraz na dlouhá desetiletí zamlžily.“⁸⁰ O rok později už vychází druhé vydání, které je doplněno o pochvalné dopisy. V roce 1900 dosahuje počet výtisků už 6000 ks. V roce 1901 je překládán do angličtiny a v rychlém sledu přibývají i další překlady (1902 do polštiny, 1904 do holandštiny a italštiny a v roce 1905 do němčiny, ruštiny, španělštiny, portugalštiny a japonštiny). V celém světě bylo vydáno zhruba 500 milionů výtisků. Originální Tereziiny texty bez úprav vychází až v roce 1956, ve formě faksimile (kopie původních dokumentů).

V roce 1992 vydává tým pod vedením Guy Gaucherema kritické vydání Tereziiných spisů. V českém jazyce vychází neupravené texty poprvé v roce 1991.

7.2.3 Básně Terezie z Lisieux

„Její první pokus na tomto poli je z 2. února 1893.“⁸¹ Na přání sestry Terezie od svatého Augustina píše chvalozpěv. Po zvolení sestry Anežky převorkou v roce 1893

79 PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Praha: Torst, 1998. ISBN 80-7215-059-6. s. 106.

80 TEREZIE. *Příběh jedné duše: autobiografické spisy*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7195-642-6. s. 11.

81 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 113.

začala Terezie skládat hymny, básně a psala oddechové texty pro komunitu. Její básně byly „průhledné“, jak o nich říká Jean Guitton (v předmluvě k vydání Tereziiných básní)⁸² a řadí ji vedle takových básníků, jako jsou Verlaine, Lamartine a Jean Racine. Ve svých básních otevírá své srdce. Skládá je na přání řádových sester, k svátkům, nebo jen spontánně. Tři básně věnuje svaté Hostii. „Svatá Eucharistie zaujímá v Tereziině duchovním životě ústřední místo.“⁸³ V roce 1895 vzniká při hodinách adorace báseň *Jen z lásky žít*, která je vrcholem Tereziiny poezie.⁸⁴ Šestnáctého července 1897 píše svou poslední báseň, určenou k svatému přijímání. „Tato poslední její sloka patří jako dodatek k básni *Jen z lásky žít*“⁸⁵.

7.2.4 Divadelní hry

Mezi další literární díla, která Terezie komponovala, patří i divadelní hry. Terezie se jich účastnila i jako herečka. Dvě hry věnovala Johance z Arku. Jde o hry *Poslání Jany z Arku aneb Pastýřka z Domrémy slyší své hlasy* (1894) a *Jana z Arku plní své poslání* (1894). „K této své práci vážně používá nejnovější knihu Henriho Wallona (1877) obsahující výňatky z procesů.“⁸⁶ Svou hlavní hrdinku obdařila ctnostmi karmelitek. U příležitosti svátku převorky Anežky od Ježíše píše hru *Útěk do Egypta*. „Terezie se zde inspirovala textem z apokryfních evangelií, který znala z knihy P. Fabera *U paty kříže aneb Mariiny bolesti*.“⁸⁷ Hru uvádí na scénu 21. ledna 1896. Již v červnu téhož roku sehraje se svými novickami zábavnou hru *Triumf pokory: čertovský kousek*. Její osmou skladbou je *Svatý Stanislav Kostka*, jehož složila pro sestru Stanislavu k jejímu výročí padesáti let života na Karmelu.

82 THÉRÈSE. *Poésies. Éd. intégrale*. Paris: Cerf, 1979. ISBN 9782204013369. s. 6.

83 TEREZIE a Anděla JANOUŠKOVÁ. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. ISBN 80-7192-565-9. s. 29.

84 Opakovaný citát, s. 15.

85 Opakovaný citát, s. 81.

86 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 118.

87 LACHMANOVÁ, Kateřina. *Terezie z Lisieux a Silván z Athosu: modlitba za druhé a za svět: srovnávací studie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-095-0. s. 45-46.

Během své krátké literární činnosti napsala Terezie z Lisieux i mnoho dopisů, chvalozpěvů, hymnů i modliteb. Přesto přiznává, že má jednu touhu: „Kdybych měla čas, velmi ráda bych komentovala Píseň písní, v této knize jsem objevila tak hluboké věci o spojení duše s mým Miláčkem!“⁸⁸ Několik veršů z této biblické knihy komentuje ve svých pětatřiceti dopisech, dvanácti básních a pěti hrách pro zábavu.

7.3 Duchovní odkaz Terezie z Lisieux

I přes svůj krátký život nám Terezie z Lisieux zanechala vedle literárního odkazu i odkaz duchovní, jenž je svou jednoduchostí a prostotou stále aktuální a zajímavý i pro dnešní generaci, žijící v době plné spěchu, povinností a požadavků. Umožňuje nám podívat se na svět očima malého dítěte a pokusit se od základů změnit náš dosavadní život k lepšímu.

V této části své bakalářské práce jsem čerpala své poznatky zejména z literárních děl, které napsala přímo Terezie během svého devítiletého života na Karmelu.

7.3.1 Cesta dětství

„Amen, pravím vám, jestliže se neobrátíte a nebudete jako děti, nevejdete do království nebeského.“ (Mt 18,3)

Život Terezie se dá rozdělit do tří etap. První období, kdy byla šťastná a veselá, bylo násilně přerušeno smrtí paní Martinové. Ve druhé etapě prožívá opakované pocity vyhnanství, je až nesnesitelně přecitlivělá, prochází vlastní krizí, která jí postupně odhaluje tajemství kříže. I těchto deset let ale prožila naplněna láskou, láskou své rodiny. Díky láskyplnému vedení dokázala čekat na uzdravení, aniž by musela přemáhat svou citlivost. Přiznává se ke dvěma svým nedokonalostem, citlivosti a sebelásce. Citlivost u Terezie způsobuje jistou křehkost její víry. Ale je-li její víra křehká, může se v období „noci“ s důvěrou opřít o Boží věrnost, která je pevná jako skála. Sebeláska je ve skutečnosti důvodem její nemoci. Je ale důležité, aby si

⁸⁸ GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 127.

tímto obdobím prošla, než bude připravena se plně oddat Bohu. „Neboť právě ona Terezii přibližuje největším hříšníkům“⁸⁹ a otevírá jí cestu obětavé lásky k bližnímu.

Pojem „temná noc“ zavedl svatý Jan od Kříže a je součástí jeho mystické cesty. Temná noc je stav, který se dá připodobnit těžké melancholii, depresím. Nejde však o onemocnění, ale o duchovní problém, jenž souvisí s aplikací soustavné duchovní praxe. Je zapotřebí se tomuto období odevzdat, důvěřovat, nechat se formovat, vnímat ho jako přirozený proces. Tato praxe přitom nemá vést k pasivitě, naopak z takového postoje vyvstává pravé jednání. Jde o období, které nám může pomoci duchovně vyžrát.⁹⁰

25. prosince 1886 Terezie dochází k náhlému uzdravení. Z noci se najednou stává den. Ježíš se spokojuje s její dobrou vůlí a bere na sebe pouze z čisté lásky všechny Tereziiny slabosti a činí jí silnou. Ona pociťuje, že je Ježíšem bezmezně milována, a oplácí mu svou věrnou láskou. Je zbavena své sebelásky, začíná pociťovat potřebu zapomínat na sebe a stává se rybářem duší. Jak sama Terezie píše: „Pocítila jsem velkou touhu pracovat na obrácení hříšníků, touhu, kterou jsem nikdy před tím tak živě nepocítila“.⁹¹ Intenzivní splynutí s Ježíšem zažívá už při svém prvním svatém přijímání. Již od svého dětství tuší, že Bůh je všechno a vše ostatní je marnost. K tomuto poznatku ji přivedla její citlivost, která jí umožnila být velmi vnímavá ke svému okolí. V počátcích svého duchovního života se Terezie domnívala, že může dosáhnout svatosti sama svým zdokonalováním ve ctnostech a umrtvováním. Trápily ji pocity viny, těžko se smiřovala se svými chybami, měla strach, že by se mohla dopustit smrtelného hříchu. Toužila být pro Ježíše dokonalá, ale lásku, kterou jí dával, mu nebyla schopna opětovat. Nejdříve se cítila opět nedokonalá, postupně se ale s touto skutečností smiřuje a nedokonalost nahrazuje odevzdaností. „Přenechává iniciativu Bohu a vztah ‚já-Ty‘ se ponenáhlu mění v ‚Ty-já‘.“⁹² Tento vztah byl však pro Terezii mnohem intenzivnější, niternější. Vzdává se sama sebe, aby Bůh mohl růst.

89 MOLINIÉ, Marie Dominique. *Vybírám si všechno: život a poselství Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-483-0. s. 27.

90 MOTL, Jiří. *Spiritualita a psychopatologie*. Zpracovány připomínky prof. PhDr. Pavla Říčana CSc. Husitská fakulta Univerzity Karlovy: V rámci projektu vnitřní soutěže. s. 126-131.

91 TEREZIE. *Příběh jedné duše: autobiografické spisy*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7195-642-6. s. 120.

92 DE MEESTER, Conrad. *Malá cesta Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7195-620-4. s. 61.

Cesta, kterou ji vede, je cestou lásky. „Učí mě dělat všechno z lásky, nic mu neodmítat, být spokojená, když mi dá příležitost dokázat mu, že ho miluji. Ale to se děje v pokoji, v odevzdanosti. Všechno dělá ve mně Ježíš, já nedělám nic“.⁹³ Milovat Ježíše pro ni bylo každodenní potřebou. Vztah mezi jednotlivou duší a Bohem pokládala za čistě individuální. To je také důvodem, proč se může Terezie s Ježíšem plně ztotožnit, být s ním jedno, splynout s ním, přijmout utrpení. „Nejde o utrpení vnucené z vnějšku, vše se odehrává v nitru, a to velmi intenzivně, neboť zároveň dochází i k prohlubování.“⁹⁴ Stále touží dosáhnout svatosti, ale už ví, že to sama nedokáže. V této době Terezie objevila text z Izajáše, jenž jí ukázal jednoduchou cestu ke svatosti. Text zní: „Budete sáti nošení v náručí, hýčkání na kolenou. Jako když někoho utěšuje matka, tak vás budu těšit,“ (Iz 66,12-13). Tyto verše ji inspirovaly k její „malé cestě.“ Nemusí být dokonalá, stačí se umenšovat, zůstat dítětem, plně důvěřovat a milovat Ježíše, který ji pak sám vynese ve svém náručí až do nebes. Pro Terezii to také znamená: „Vůbec nepozbývat odvahy kvůli svým chybám, protože děti často upadnou, ale jsou příliš malé, než aby si hodně ublížily.“⁹⁵ Obětovala mu svou lásku, své srdce a Bůh jí tuto lásku opětoval. Není potřeba skutků, láska poskytuje velikost všemu.⁹⁶ Terezie Boha miluje tak vroucně, že ho chce milovat i za ostatní, kteří ho nemilují. A proto se stala ohněm, který zapaluje další duše, ale zároveň je spalován ještě větším ohněm. Otevřela se jí cesta lásky a důvěry, jež ji nadále provede všemi útrapami jejího života a dovede ji až k Bohu. Terezie se už ničeho nebála, odevzdala se s naprostou důvěrou milosrdnému Bohu, jehož tolik milovala.

Terezie nám zanechala svou cestu dětství, která může být inspirací jak pro nás, tak i pro další generace. Z čeho se tedy skládá její objev? Sama si odpovídá: „Je to cesta důvěry a naprosté odevzdanosti“⁹⁷ a lásky, které jsme schopni se obětovat.

93 TEREZIE a Terezie BRICHTOVÁ. *Dopisy Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-740-6. s. 173-174.

94 DAVY, Marie-Madeleine. *Encyklopedie mystiky*. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-479-0. s. 204.

95 TEREZIE. *Vstupuji do života: poslední rozhovory*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7192-612-2. s. 95.

96 DE MEESTER, Conrad. *Malá cesta Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7195-620-4. s. 131.

97 TEREZIE. *Vstupuji do života: poslední rozhovory*. s. 176.

Co nám tedy chtěla říci tímto jejím odkazem? Snad jen tolik, že Bůh ve své lásce nerozlišuje, zda je někdo bohatý, nebo chudý. Každá duše je pro něj jedinečná a ve svém základu má dobro. Miluje nás ze své svobodné vůle, a to bez důvodu, zcela zdarma i s našimi chybami. Miluje dobro, které do nás vložil. Každý, kdo prožívá vroucí lásku, touží po milované osobě a tak je to i s Ježíšem, který touží, žízní, být milován námi. „To on chce naši lásku, žebrá o ni... Přenechá se nám takřka na milost a nemilost.“⁹⁸ Jinými slovy, nechává nám naši svobodnou vůli k rozhodnutí. Není ničeho, co by si vzal bez našeho vědomí. On nás bezmezně miluje a je jen na nás, budeme-li jeho lásku opětovat. Odpovíme-li na jeho volání, musíme ho milovat takového, jaký je sám v sobě a pro něho samotného. Nestrpí žádné přikrašlování, chce, abychom ho milovali v jeho syrové podstatě, tak jak miluje on nás. Tím, že nám Bůh připravuje zkoušky, uvádí nás do temnoty, dává nám možnost, abychom poznali sami sebe ve své chudobě a byli schopni snést svoji ubohost. Netouží po našem utrpení, ale po naší lásce. Jedinými zbraněmi proti noci pro nás mají být láska, odevzdanost a důvěra, že nás Bůh provede temnotou bez poskvrny. Jedině pak ho dokážeme upřímně milovat pro něho samotného (ne kvůli sobě) a nepotřebujeme už žádných důkazů lásky z jeho strany. Jediné, co se liší, jsou dary, které nám Bůh dává a pro které nemůžeme zpychnout, jsme-li jedno s Bohem.

Obětování se lásce znamená „učinit Boha místo svého “já” principem veškeré naší činnosti.“⁹⁹ Odevzdat mu svou vůli a důvěřovat v milosrdnou lásku. Být schopen důvěry a pokory do té míry, že budeme schopni sdílet s Ježíšem jeho kalich hořkosti až do dna. Snažíme-li se zbavit svých chyb jen kvůli sobě a ne kvůli Bohu, nemůže se nám to podařit. Vše, co děláme, má být dokazováním naší lásky k němu, tak jak to činí on sám. Jedině toto konání nám přitáhne Milosrdenství, které má soucit s našimi slabostmi a je základem našeho spasení. Toto je principem cesty malého dítěte, tak jak to vnímala Terezie. Nejde o to být dokonalý, ale neustále se snažit o dokonalost v konání vůči Bohu. Jen tak nás může vzít do své náruče jako malé dítě a přímo nás zvednout k sobě.

⁹⁸ SION, Victor. *Duchovní realismus Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1992. ISBN 80-85527-03-0 s. 83.

⁹⁹ Opakovaný citát, s. 99.

Odevzdaností Terezie myslela přirozenou důvěru nevinného dítěte v lásku svých rodičů, na které je zcela závislé. Ví, že zavolá-li o pomoc, bude mu pomoheno. Stejně máme reagovat i my. Objeví-li se nějaká obtíž, máme se s důvěrou obrátit na Boha a poprosit ho o pomoc. Nejde o to vyhnout se problému, ale řešit ho skrze Krista. Nepostavíme se protivníkovi čelem, avšak utečeme k vítěznému Kristu, se kterým nemůžeme nikdy prohrát. Odevzdanost stejně jako obětování se je úzce spojeno s pokorou. Mnohdy ale nejsme schopni se takto plně oddat Bohu pro svoje smysly, které nás nutí nárokovat si pro sebe samostatnost, probouzí v nás nepravé touhy. Musíme si uvědomit, že „veškerá iniciativa vychází od Otce (...) a od Krista, který sám žil v synovské odevzdanosti.“¹⁰⁰ Terezie praktikuje na cestě k odevzdanosti tento postup:

1. Snažit se vidět skutečnost objektivně a pravdivě v Božím světle. Nepopírat ji a ani ji nepřibarvovat.

2. Přijmout skutečnost. Důležité je však uvědomit si a přijmout i sebe ve své ubohosti, protože ve slabosti je pravá síla. Oporou nám budiž vědomí, že jsme Bohem milováni, protože Otec miluje všechny své děti takové, jaké jsou (myslí se slabé). A pouze pod jeho vedením se stáváme takovými, jaké nás chce mít. Rosteme prostřednictvím našich slabostí a skrze milosrdnou lásku, která dokáže odpouštět. Uvědomíme-li si naši slabost, jsme schopni přijmout skutečnost objektivně.

3. Obětovat skutečnost Bohu. Nestačí, abychom se jen přijali takoví, jací jsme. Toto přijetí musíme obětovat. „Jde tedy o to vydat se na cestu a nečekat, až budeme hodni Boha nebo spokojeni se sebou.“¹⁰¹ Na této cestě máme Bohu obětovat nejenom naše starosti, ale i radosti. Každá chvílka našeho života je důvodem obrátit se s důvěrou na Boha. Odevzdáme-li mu vše, nalezneme svobodu. Dokážeme-li to, pak pro nás i noc bude dnem.

Terezie se tímto postupem snaží o pochopení úplné pravdy dané skutečnosti a uznání faktu, že útrapy i radosti pocházejí z nebe, ne ze země. Vše, co se děje, činí Bůh. Máme mít otevřené srdce, být pokorní, vědomi si svých slabostí a důvěřovat

100 SION, Victor. *Duchovní realismus Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1992. ISBN 80-85527-03-0. s. 109.

101 Opakovaný citát, s. 118.

v otcovskou lásku. Terezie nám svým učením předává jednoduchou moudrost. Kristus je Pravda, Cesta naší naděje a Láska.

7.3.2 Hloubka Tereziiny přímluvné modlitby za hříšníky a kněze

“Qui enim non diligit fratrem suum quem videt. Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Kdo totiž nemiluje svého bratra, kterého vidí, jak může milovat Boha, kterého nevidí?”¹⁰²

Tak, jak Terezie milovala Ježíše, milovala i své bližní, které skrze svoji lásku předávala Bohu. A tak jak dokázala splynout s Ježíšem v jedno, dokázala splynout i s hříšníky. Modlila se za jejich spravedlnost, ne však za spravedlnost trestající, ale odpouštějící. Modlila se, aby uviděli Ježíše, přijali ho do svého života a On jim mohl pomoci. Dalo by se říci, že jí bylo líto Boha. Tím, že se modlila za hříšníky, získávala mu více duší, které hasí jeho nehynoucí žízeň po lásce. „Ježíš žízni po duších ne proto, že by je potřeboval pro své štěstí, ale protože je chce spasit, dát jim účast na své lásce, darovat se jim.“¹⁰³ Během svého krátkého života pochopila důležitost modlitby za kněze a misionáře, již jsou vystaveni hříchu stejně jako ostatní, a proto se za ně modlila stejně vroucně jako za hříšníky. V dopise pro matku Gonzágu píše: „A nesmím zapomenout modlit se i za prosté kněze, jejichž poslání je mnohdy stejně těžké jako poslání apoštolů, kteří kážou nevěřícím.“¹⁰⁴

Terezie ke konci svého života chtěla svou Malou cestu nabídnout i hříšníkům a mít je k tomu, aby se zasvětili lásce.

Kdykoliv začneme myslet jen na sebe, vytrácí se naše láska k bližnímu. Pravá láska znamená, že přijímáme druhého i s jeho chybami a nedostatky. Ježíš povolává hříšníky, nikoliv spravedlivé, a ty také touží zachránit. Jsme nedokonalí a často sejdem z pravé cesty a tím zraňujeme Boží lásku. Neodmítneme-li však pomoc

102 LIARGE, P. *Duchovní cvičení se svatou Terezií z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1993. ISBN 80-85527-17-0. s. 75.

103 LACHMANOVÁ, Kateřina. *Terezie z Lisieux a Silván z Athosu: modlitba za druhé a za svět: srovnávací studie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-095-0. s. 33.

104 TEREZIE. *Příběh jedné duše: autobiografické spisy*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2016. Fontes (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-642-6. s. 323.

Milosrdné lásky, která chce, abychom se vrátili na původní cestu, dojde k našemu obrácení, které se stále opakuje. Zhřešíme, jsme pokáráni, přijmeme Milosrdenství, ale protože nejsme dokonalí, opět hřešíme. Přijmeme-li, anebo odmítneme-li Boží pomoc, je naše svobodné rozhodnutí. I Bůh nám pomáhá zcela svobodně, nezištně, z čisté lásky k nám. Tolik nás miluje, že nás nechce ztratit. Z tohoto pohledu se pak jeví jediným smrtelným hříchem odmítnutí Milosrdné lásky. Praktikováním modlitby za hříšníky můžeme i dnes pomoci tomuto světu najít rovnováhu.

8 Kdo ovlivnil učení Terezie z Lisieux

Terezie se sama zmiňuje, že kromě Ježíše neměla jiného duchovního rádce. Přesto jsou lidé, kteří ji ovlivnili, i když ona sama si to mnohdy nepřipouští. Snad přičiněním Boha se Terezie narodila rodičům, kteří měli lásky na rozdávání. Louis i Zelina se chtěli už od mládí stát svatými. Oba uvažovali o životě v klauzuře. Centrem jejich každodenního života byla mše svatá, podle které se řídil i zbytek dne celé rodiny. Přijímání při mši svaté bylo pro rodiče a později i pro dcery životní nutností. Zélina byla vždy připravena pomoci, ať už rodině, chudým, nebo svým dělnicím. Oba přiznávali, že za svůj úspěch vděčí Bohu, a přísně dodržovali Boží zákon, např. ani jednu neděli neotevřeli své obchody, dodržovali půsty. Nebyli materialisty, v majetku neviděli důvod štěstí. Jediný, kdo je mohl naplnit, byl Bůh. Účastnili se pravidelně procesí, poutí, liturgických slavností. „Otec Piat definuje spiritualitu Martinových třemi principy: ‚svrchovanost Boha‘, ‚důvěra v jeho prozřetelnost‘ a ‚odevzdanost do jeho vůle‘.“¹⁰⁵ Takový způsob života ovlivňoval nejenom úzkou rodinu, ale celé jejich okolí. Terezie přijala víru, zbožnost i lásku ze své rodiny a dále ji rozvíjela.

Dvacátého osmého května 1888 se při své generální zpovědi setkala s jezuitou P. Pichonem, který se ji snažil uklidnit slovy: „Děkujte Pánu Bohu za to, co pro vás udělal, protože kdyby vás opustil, namísto andílka by se z vás stal malý démon.“¹⁰⁶ On sám byl dříve obětí jansenismu a nyní hlásal Boha Lásky. Díky němu se Terezie vnitřně osvobodila od svých duševních bolestí, kterými trpěla pět let. Tento jezuita se seznámil s rodinou Martinových v roce 1882 a byl duchovním rádcem Marie a Celyny. Od roku 1888 duchovně vedl i Terezii, která mu psala každý měsíc jeden dopis. V roce 1888 odjel kněz na misii do Kanady a na její dopisy odpovídal asi dvakrát do roka. Napsala mu přibližně padesát dopisů, které se však nezachovaly. V jednom z nich se mu svěřuje se svým strachem z hříchu. Jezuita jí odpovídá: „Zakazuji vám ve jménu Božím pochybovat o svém stavu milosti. Dábel se tomu z plna hrdla směje. Vytrvale

105 MONGIN, Hélène. *Rodiče Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-359-3. s. 43.

106 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 81.

věřte, že Bůh vás miluje.“¹⁰⁷ Po smrti pana Martina se Celina rozhoduje, zda odjede do Kanady, nebo vstoupí na Karmel. S jejím odjezdem do ciziny Terezie nesouhlasí a píše svému duchovnímu rádci rozhořčený dopis. To je také důvod, proč Terezie zpřetrhala pouta s P. Pichonem.

Po vstupu na Karmel byla pro Terezii vzorem, psychickou oporou, ale i učitelkou sestra Jenovéfa od svaté Terezie. Byla zakladatelkou Karmelu v Lisieux a také jeho převorkou. Terezii často připomínala, že „náš Bůh je Bůh pokoje“¹⁰⁸. „Jednou, když Terezie prováděla jedno ze svých malých umrtvování, při rekreaci se sestře Jenovéfě vyhýbala i pohledem, ji sestra napomenula. Soudila, že umrtvování nesmí člověka činit nelidským.“¹⁰⁹ Sestra Jenovéfa byla inspirací Tereziiny malé cesty. Umírá 5. prosince 1891 po šedesáti letech života na Karmelu. Terezii se po její smrti zdá sen, ve kterém sestra Jenovéfa píše svou závěť a určuje, co komu zanechá. Pro Terezii jí však už nic nezbylo. Nadzvedne se a třikrát opakuje: „Vám zanechávám své srdce“.¹¹⁰ Terezie ji měla už za jejího života za svatou.

Mezi sedmnáctým a osmnáctým rokem svého života objevuje Terezie učení svatého Jana od Kříže. Je jím uchválena. V devatenáctém století se tento svatý na francouzských Karmelech moc nečetl. „Učil o nutnosti naprosté vnitřní chudoby, aby se člověk mohl dokonale sjednotit s Bohem.“¹¹¹ Byl zastáncem negativní teologie a tvrdil, že naši víru nemáme opírat o svoje pocity, představy. S Bohem jsme spojeni vztahem Já a Ty. Víra nás vede k poznání Boží lásky a jejím důsledkem se zamilujeme. Jestliže jsme přijali účast na smrti Ježíše Krista, projevíli jsme ochotu přijmout její očistné působení. Sjednotili jsme se s Bohem tím, že jsme mu odevzdali svoji vůli a to je také cílem naší duchovní cesty. Tato cesta nás vede k naprosté svobodě. Přebývá-li v naší duši Milosrdná láska, Bůh, pak díky tomuto splynutí můžeme prožívat nebeské království už tady, na zemi. Svatý Jan od Kříže poukazuje na to, že takovéto duše

107 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 93.

108 Opakovaný citát, s. 107.

109 MOLINIÉ, Marie Dominique. *Vybírám si všechno: život a poselství Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-483-0. s. 88.

110 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. s. 107.

111 ZIELIŃSKI, Jerzy. *365 dní s mystiky Karmelu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. 395 s. ISBN 978-80-7195-503-0. s. 7.

mohou zemřít láskou. „Třebaže umírají nemocí nebo stářím, duši vytrhává jistý žár, setkání lásky daleko prudší než předešlé. Jsou jako labutě, jež zpívají nejlíbezněji, když umírají.“¹¹²

Duchovní učení svatého Jana od Kříže muselo na Terezii z Lisieux silně zapůsobit. I z tohoto krátkého odstavce je zřetelné, že jejich nauka se v mnohém shodovala. Terezie ho často cituje. Ve své cele měla *Duchovní píseň* a *Živý pramen lásky*. Úryvky z jeho děl měla opsané Celina ve svém sešitě a jistě je četla i Terezie.

Od 7. do 15. října 1891 se Terezie účastní duchovních cvičení. Častým zdůrazňováním hříchu, očištění a muk pekelných je vyvedena z rovnováhy. Ztrácí naději svatosti i nebe. Tento rok je exercitátorem františkán ze Saint-Nazaire, otec Proua. Terezie z jeho úst poprvé vyslechne, že chyby nezpůsobují Bohu zármutek. „Řekl mi, že Pán Bůh není mými chybami zarmoucený, že on jako jeho zástupce mi říká, že Pán Bůh je se mnou velmi spokojen...“¹¹³ Terezie touží znovu s tímto františkánem hovořit, ale Marie Gonzága jí tento rozhovor zakáže.

Mezi další osoby, které ovlivnily učení Terezie z Lisieux, můžeme zařadit Ignáce z Loyoly, sestru Marii Gonzágu a jiné.

112 MOLINIÉ, Marie Dominique. *Vybírám si všechno: život a poselství Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-483-0. s. 225.

113 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 106.

9 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo poukázat na Tereziin literární a spirituální odkaz, který úzce souvisí s jejím životem nejenom na Karmelu. Dále jsem se také snažila čtenáře seznámit s řádem karmelitánů, který existuje dodnes, především pak s jejich mystikou Janem od Kříže a Terezií z Avily.

Domnívám se, že se mi podařilo naplnit cíle mé práce a že ti, kdo budou mít příležitost si ji přečíst, to budou vnímat jako obohacení. Snažila jsem se řadit jednotlivé kapitoly tak, aby na sebe významově navazovaly, a abych čtenáři usnadnila orientaci v textu.

Tereziin život, který byl plný soucítění s trpícími, je velmi duchovně inspirativní a bylo by určitě zajímavé věnovat se například jejímu srovnání s ostatními světicemi či světci té doby. Další rozměr bych viděla například ve srovnání s ostatními světci bez časové a historické souvislosti. Jak společenské poměry ovlivňovaly jejich život a víru? Byli všichni světci ovlivněni svou dobou jako Terezie? Rodí se více světců v dobách klidu nebo v období neklidu? Takových otázek, jimž by bylo zajímavé se věnovat, je celá řada.

Jako poslední tečku za svou práci bych ráda uvedla citát, který se mne samotné hluboce dotýká.

„Jestli Pán Bůh vyslyší tuto touhu, moje nebe se bude dít na zemi až do konce světa. Ano, chci své nebe prožívat tak, že budu konat dobro na zemi...“¹¹⁴

114 GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1. s. 180.

Seznam literatury

Primární literatura

Bible: Písmo svaté Starého a nového zákona (včetně deuterokanonických knih). 15. Praha: Česká biblická společnost, 2008. ISBN 9788085810745.

TEREZIE a Anděla JANOUŠKOVÁ. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. ISBN 80-7192-565-9.

TEREZIE. *Příběh jedné duše: autobiografické spisy*. V Praze: Karmelitánské nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7195-642-6.

TEREZIE a Terezie BRICHTOVÁ. *Dopisy Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-740-6.

TEREZIE. *Vstupuji do života: poslední rozhovory*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7192-612-2.

Sekundární literatura

ARNOLD, Claus. *Malé dějiny katolického modernismu*. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN do978-80-7429-282-8.

AUCLAIR, Marcelle. *Boží tulačka: životopis Terezie z Avily*. Vydání druhé, upravené. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7195-839-0.

BARTŮŠKOVÁ, Ludmila, TAVEL, Peter. *Vztah psychologie a teologie též z pohledu studentů teologických fakult. THEOLOGICA*. Praha: nakladatelství Karolinum, 2011, 1(2). ISSN 2336-3398.

BEINERT, Wolfgang. *Malé dějiny křesťanského myšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7195-541-2.

BENKER, Fr. Günter, *Učitel víry: Sv. Jan od Kříže: Sborník ke 400. výročí smrti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1991. ISBN 8085527014

ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vyd. 2. Praha: Hart, 2002. ISBN 80-86529-30-4.

DE MEESTER, Conrad. *Malá cesta Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7195-620-4.

DUBY, Georges. *Dějiny Francie od počátků po současnost*. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-7184-514-0.

FRANZEN, August, Roland FRÖHLICH a Bedřich SMÉKAL. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-082-3.

FERRO, Marc a LENDEROVÁ, Milena. *Dějiny Francie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-888-8.

GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux: (1873-1897)*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-506-1.

KÜNG, Hans. *Malé dějiny katolické církve*. Vydání druhé. Brno: Barrister & Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-92-3.

LACHMANOVÁ, Kateřina. *Terezie z Lisieux a Silván z Athosu: modlitba za druhé a za svět: srovnávací studie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-095-0.

LIARGE, P. *Duchovní cvičení se svatou Terezií z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1993. ISBN 80-85527-17-0.

LÉBLOVÁ, Marta. *Církev, sekularizace, nacionalismus: první vatikánský koncil, vznik starokatolické církve a vztah katolické církve k sekularizaci a s ní souvisejícímu nacionalismu v letech 1870-1885 v českých zemích habsburské monarchie*. Brno: L. Marek, 2009. ISBN 978-80-87127-18-6.

MAIER, Hans. *Revoluce a církve: k dějinám počátků křesťanské demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-50-x.

MOLINIÉ, Marie Dominique. *Vybírám si všechno: život a poselství Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-483-0.

MOTL, Jiří. *Spiritualita a psychopatologie*. Zpracovány připomínky prof. PhDr. Pavla Říčana CSc. Husitská fakulta Univerzity Karlovy: V rámci projektu vnitřní soutěže.

MONGIN, Hélène. *Rodiče Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-359-3.

PHILIPPE, Jacques. *Cesta důvěry a lásky: inspirace Terezie z Lisieux pro 21. století*. Praha: Paulínky, 2014. ISBN 978-80-7450-133-3

PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Praha: Torst, 1998. ISBN 80-7215-059-6.

RAPPORT, Michael. *Evropa devatenáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-061-9.

RYNEŠ, Václav. *Český národ a katolicismus v 18. a 19. století*. Praha: Knihař, 2014. ISBN 978-80-86292-65-6.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.

SICARI, Antonio Maria. *Poselství Jana od Kříže*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. ISBN 978-80-7195-677-8.

SION, Victor. *Duchovní realismus Terezie z Lisieux*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1992. ISBN 80-85527-03-0.

SCHATZ, Klaus. *Všeobecné koncily: ohniska církevních dějin*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. ISBN 978-80-7325-345-5.

SVOBODA, Rudolf. Sociální a charitativní aktivity českobudějovických biskupů v letech 1785–1883. *Studia theologica* 18, č. 1, jaro 2016

ŠTICA, Petr. Charita a sociální učení církve. Reflexe jejich vztahu (zejména) na základě historického vývoje a magisteriálních dokumentů. *Theologica* 2013 – roč. 3, č. 1.

WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy, 1740-1848*. Praha: Jelínek, 1945

ZIELIŃSKI, Jerzy. *365 dní s mystiky Karmelu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-503-0.

Encyklopedie, slovníky

DAVY, Marie-Madeleine, ed. *Encyklopedie mystiky*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-373-5.

DAVY, Marie-Madeleine. *Encyklopedie mystiky*. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-479-0.

DE FIORES, Stefano a Tullo GOFFI. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1890.

Cizojazyčná literatura

BUCHBERGER, Michael a Walter KASPER, ed. *Lexikon für Theologie und Kirche*. 3. völlig neubearb. Auflage. Freiburg: Herder, 1993. ISBN 3-451-22022-9.

THÉRÈSE. *Poésies*. Éd. intégrale. Paris: Cerf, 1979. ISBN 9782204013369.

VON ROGER AUBERT... *Handbuch der Kirchengeschichte*. Freiburg: Herder, 1973. ISBN 3451140225.

Elektronické informační zdroje

Zimmerman, Benedict. (1908). *The Carmelite Order* [online]. In *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. Retrieved May 8, 2018 from New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/03354a.htm>